Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
Францішак БАГУШЭВІЧ

НАША СЛОВА

Штотыднёвая газета (Выходзіць з сакавіка 1990 г.) ◈ 36(92) ◈ 9 верасня 1992 г. ◈ Кошт 1 рубель (Па падпісцы — 10 кап.)

Поступ тыдня

СВЯТА БЕЛАРУСКАГА ВОЙСКА адбылося 8 верасня на плошчы Незалежнасці сталіцы рэспублікі. Яно праведзена па ініцыятыве Беларускага згуртавання вайскоўцаў, БНФ і іншых дэмакратычных арганізацый. Выступаючыя адзначалі, што здаўна воіны-беларусы даказалі, што здольныя меншай колькасцю, але з дапамогай мужнасці і вайсковага ўмельства перамагаць пераўзыходзячыя ў некалькі разоў сілы захопнікаў, як гэта яны зрабілі каля Оршы яшчэ 478 гадоў таму назад.

* * *

СЕСІЯ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА РЭСПУБЛІКІ ПАЧНЕЦЦА 20 КАСТРЫЧНІКА, як вырашана на пасяджэнні яго Прэзідыума. Да разгляду на сесіі прапануецца ўключыць пытанне аб праекце Канстытуцыі (Асноўнага Закона) Рэспублікі Беларусь, ваеннай дактрыне, раздзяржаўленні і прыватызацыі ўласнасці, аб праве ўласнасці на зямлю і нарэшце — аб рэспубліканскім рэферэндуме.

* * *

ПРЫКЛАДНА 65—67 ПРАЦЭНТАЎ ПЕРШАКЛАСНІКАЎ, па звестках Упраўлення агульнай сярэдняй адукацыі Міністэрства адукацыі Беларусі, будуць у рэспубліцы вучыцца на беларускай мове, астатнія — на рускай. Дарэчы, будзе захавана даплата настаўнікам, якія вядуць навучанне на беларускай мове.

* * *

6 ВЕРАСНЯ АДБЫЛОСЯ ЎРАЧЫСТАЕ ПРЫНЯЦЦЕ ПРЫСЯГІ на вернасць Беларусі курсантамі першых курсаў Менскага вышэйшага вайсковага каманднага вучылішча і Менскага вышэйшага вайсковага інжынернага вучылішча.

СТВОРАНА МАСКОЎСКАЕ АБ'ЯДНАННЕ БЕЛАРУСАЎ «Бацькаўшчына». Мэта і задачы яго — вывучэнне і прапаганда беларускай культуры, гісторыі, мовы, наладжванне цесных сувязей з беларусамі ва ўсім свеце, узаемадапамога і абарона інтарэсаў сваіх членаў у дзяржаўных органах.

Міжнародная навуковая канферэнцыя «Фарміраванне і развіццё нацыянальнай самасвядомасці беларусаў»

ПАЧЫНАЕМ РАЗУМЕЦЬ САМІХ СЯБЕ

19 і 20 жніўня жыццё маладзечанцаў было адзначана незвычайнай падзеяй. У іхнім старажытным горадзе сабраліся вучоныя (гісторыкі, этнографы, лінгвісты, літаратуразнаўцы), настаўнікі, літаратары і іншыя зацікаўленыя людзі нашай рэспублікі і іншых краін свету (ЗША, Канады, Польшчы, Украіны, Англіі, Нямеччыны, Расіі, Славеніі, Аўстрыі) на міжнародную навуковую канферэнцыю «Фарміраванне і развіццё нацыянальнай самасвядомасці беларусаў».

Арганізатары канферэнцыі — Беларускі дзяржаўны універсітэт, Маладзечанскі гарвыканкам, Міжнародная асацыяцыя беларусістаў, Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, Нацыянальны навукова-асветны цэнтр імя Ф. Скарыны. Дабрадзеі — Беларускі Інстытут Навукі і Мастацтва (Нью-Йорк), Маладзечанскі Бізнес Цэнтр, Міжнародная школа беларускай мовы, літаратуры і культуры (Менск), Радашковіцкі завод мастацкай керамікі. Да канферэнцыі выпушчана МП «Крок уперад» кніга «З глыбіні вякоў», што выдавалася бясплатна.

Маладзечанская зямля сардэчна сустрэла гасцей, а яе гаспадары стварылі спрыяльныя ўмовы для плённай працы і адпачынку. У гарадской бібліятэцы, дзе праходзіла работа секцый, удзельнікі канферэнцыі змаглі пазнаёміцца з цікавымі работамі мясцовых мастакоў, на якіх адлюстравана і наша гісторыя, і наш час, а таксама з вырабамі вучняў маладзечанскай школы з мастацкім ухілам.

У рабоце канферэнцыі ўзялі ўдзел прадстаўнікі грамадскасці г. Маладзечна, часовы паверааны ў справах Рэспублікі Польшчы ў Беларусі Эльжбета Смулкова, Надзвычайны і Паўнамоцны пасол Рэспублікі Беларусь, пастаянны прадстаўнік рэспублікі пры ААН Генадзь Бураўкін, народныя пісьменнікі Васіль Быкаў і Ніл Гілевіч, міністр культуры Яўген Вайтовіч, народны дэпутат Рэспублікі Беларусь Алег Трусаў.

Двухдзённая работа канферэнцыі ўключала пленарныя пасяджэнні і секцыі — «Вопыт гісторыі», «Шляхі Адраджэння», «Мова, мастацкае слова, рэлігія».

Пасля пранікнёных прывітальных слоў у адрас канферэнцыі народных пісьменнікаў Ніла Гілевіча і Васіля Быкава, намесніка старшыні Маладзечанскага гарвыканкама, народнага дэпутата РБ Віктара Ганчара, міністра культуры Яўгена Вайтовіча, народнага дэпутата рэспублікі Алега Трусава і святара Яна Міцько першае слова даецца доктару філасофскіх навук Уладзіміру Конану. Ён выступіў з дакладам «Архетыпы беларускага менталітэту: спроба рэканструкцыі паводле міфалогіі і казачнага эпасу».

За ім выступае доктар Ян Запруднік са Злучаных Штатаў Амерыкі. Яго даклад «Дваранства і беларуская мова (да праблемы «Асновы беларускага светапогляду»)» засяродзіў увагу слухачоў на тым, як увесь час звужалася паняцце беларушчыны, як зводзілі яго да сялянскага аспекту, і што крыніца нашай сілы — гэта разуменне саміх сябе.

Эмацыянальным было выступленне вядомага гісторыка Міколы Ермаловіча «Гістарычная памяць і яе значэнне ў нацыянальным Адраджэнні». Прысутныя апладзіравалі яму больш за ўсіх. І гэтым была выказана падзяка не толькі за яго даклад, але і за той уклад, які ён зрабіў у гістарычную навуку Беларусі. І, відаць, поўнасцю можна згадзіцца з думкай навуковага супрацоўніка Інстытута гісторыі АН Беларусі Андрэя Кіштымава, якую падтрымалі ўдзельнікі секцыі «Шляхі Адраджэння», што Мікола Ермаловіч адкрыў для нас старажытную Беларусь як Калумб Амерыку, што гэта вучоны ў самым шырокім сэнсе слова, хоць і не мае ніякіх званняў ды тытулаў.

На пленарным пасяджэнні былі праслуханы і даклады доктара філалагічных навук Аляксея Каўкі (Масква) «Заходнерусізм як праблема беларускай самасвядомасці», доктара гістарычных навук Леаніда Лыча «Нацыянальная самасвядомасць беларусаў і рэлігія», кандыдата гістарычных навук Паўла Церашковіча «Фарміраванне традыцыйнай этнічнай ментальнасці беларусаў».

У час пленарнага пасяджэння прэзідэнт Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў, доктар філалагічных навук, прафесар Адам Мальдзіс, які вёў канферэнцыю, уручыў 17 актыўным удзельнікам адраджэнскага працэсу Ганаровыя медалі з выявай Ефрасінні Полацкай (у іх ліку Эльжбета Смулкова, Ян Запруднік, Генадзь Бураўкін, Ніл Гілевіч, Васіль Быкаў, Мікола Ермаловіч, Алег Трусаў, А. Каўка, Герман Бідэр з Зальцбургу і інш., а таксама аб'явіў, што вядомы спявак Данчык прыслаў у адрас канферэнцыі запісы сваіх новых песень.

Далейшая работа праходзіла па секцыях. Патрэбна адзначыць, што ў кожнай секцыі было прадстаўлена шырокае кола выступаючых, пачынаючы з вядомых вучоных і канчаючы настаўнікамі, аспірантамі і студэнтамі, у тым ліку з Маскоўскага універсітэта.

Кіраўнікі секцый у сваіх справаздачах на заключным пленарным пасяджэнні адзначалі высокую актыўнасць і зацікаўленасць удзельнікаў, багацце фактычнага матэрыялу, цікавыя заключэнні і вывады.

(Працяг на с. 2).

Ніл ГІЛЕВІЧ, народны паэт Беларусі, старшыня рэспубліканскага Таварыства беларускай мовы

«Наш найпершы і найвысокі, наш святы абавязак»

Шаноўныя спадарыні і спадары!

Лёс павярнуўся да Беларусі тварам: яна набыла статус суверэннай, незалежнай дзяржавы. Шырыцца прызнанне Рэспублікі Беларусь у свеце, унутры дзяржавы прымаюцца захады для больш актыўнага эканамічнага і палітычнага самастанаўлення.

Набыццё дзяржаўнай незалежнасці — акт лёсавызначальнага значэння ў гісторыі беларускага народа, і гэты акт неабходна належным чынам усвядоміць. І ўсвядоміць — усенародна, усёю шматмільённай масай жыхароў Беларусі, усім яе грамадствам. Гэтаксама і беларусамі за межамі Беларусі. Нельга сказаць, што працэс гэтага ўсведамлення, па тых тэмпах, як ён ідзе сёння, нас задавальняе. На жаль, ён ідзе марудна, таму што адразу ж наткнуўся на моцныя сілы процідзеяння, сілы, якія хацелі б павярнуць кола гісторыі назад. Чым гэтыя рэтраградскія сілы ўзброены? Па-першае, імперскай вялікадзяржаўнай палітыкай. Па-другое, нацыянальным нігілізмам. Яны апіраюцца на тое, што ёсць нашай вялікай беларускай бядой — на слабую нацыянальную самасвядомасць беларусаў. Нізкі ўзровень нацыянальнай самасвядомасці — самая цяжкая спадчына, якую пакінулі нам і царызм і дзесяцігоддзі панавання бальшавіцкай дыктатуры. І гэтую бяду нам трэба адолець — абавязкова і ў першую чаргу. Бо без гэтага сапраўдны рух наперад немагчымы. Інакшай будзе эканамічна-сацыяльнае развіццё не Беларусі, а пэўнай эканамічнай зоны, будзе дзяржаўна-палітычнае станаўленне не Беларусі, а «северо-западного края». Без уздыму нацыянальнай самасвядомасці ні пра якое беларускае нацыянальнае адраджэнне гаварыць не прыходзіцца. Як і пра кансалідацыю нацыі. Палітыка нацыянальнай згоды, якая многімі грамадска-палітычнымі коламі абвяшчаецца,— разумная палітыка, але яна можа быць рэальнай і дзейснай сілай пры адной умове — калі будзе стаяць на грунце нацыянальнай самасвядомасці народа. Толькі і толькі так!

Вось чаму Міжнародная канферэнцыя на тэму «Фарміраванне і развіццё нацыянальнай самасвядомасці беларусаў» уяўляецца нам вельмі і вельмі своечасовай. Няма сумнення, што так маштабна арганізаваная, яна дасць добрыя вынікі. Яна выявіць розныя погляды на шматлікія пытанні нашай нацыянальнай гісторыі і нацыянальнага адраджэння. Яна падыме да ўжытку, да карыстання грамадскасцю новыя багатыя навуковыя матэрыялы па азначанай тэме. Яна будзе моцным імпульсам для далейшай працы ў гэтым кірунку. Тым больш, што канферэнцыя такая прадстаўнічая, сабрала такіх выдатных навукоўцаў і асветнікаў.

Не магу, праўда, не выказаць шкадавання, што не бачу тут некаторых навукоўцаў, чый уклад у развіццё нацыянальнай самасвядомасці беларусаў вельмі адчувальны. Не ведаю, па якой прычыне не бяруць удзелу ў рабоце канферэнцыі віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук Рэспублікі Беларусь, прадстаўнік слаўнага роду дзеячаў беларускай навукі і культуры Радзім Гарэцкі, выдатны вучоны-гісторык, кіраўнік Беларускай энцыклапедыі Міхась Ткачоў, вядомыя навукоўцы Зянон Пазьняк, Юрась Хадыка і некаторыя іншыя.

Шаноўнае спадарства! Вельмі паважаныя замежныя госці, калегі-навукоўцы, сябры! Ад імя Прэзідыума Вярхоўнага Савета, ад імя Камісіі Вярхоўнага Савета па адукацыі, культуры і захаванні гістарычнай спадчыны, ад імя шматлікай арміі ТБМ, ад сябе асабіста дазвольце шчыра вітаць вас з гэтай важнай падзеяй у культурным, у духоўным жыцці беларускага народа і пажадаць вялікага плёну ў працы на працягу гэтых двух дзён. Дазвольце выказаць упэўненасць, што справа, якая паклікала і сабрала нас, будзе і надалей нашым найпершым, нашым найвысокім, нашым святым перад Бацькаўшчынай абавязкам.

Жыве Беларусь!

НА ПАКЛОН ДА ПЕСНЯРА

13 жніўня, у дзень, калі 36 гадоў таму перастала біцца сэрца народнага песняра Беларусі Якуба Коласа, на магілу, што на Вайсковых могілках, прыйшлі прыхільнікі яго таленту.

Адкрыў гэтую самотную сустрэчу Сяргей Законнікаў. Шчырае выступленне дацэнта БДУ Вольгі Васільеўны Казловай усхвалявала прысутных. Вядомы вучоны-даследчык Адам Мальдзіс расказаў пра выданне твораў Якуба Коласа за межамі Рэспублікі Беларусь. Ён жа прапанаваў аднавіць справядлівасць, прысвоіць імя Якуба Коласа Беларускаму дзяржаўнаму універсітэту, дзе паэт у свой час выкладаў.

Выступілі таксама паэты Мікола Аўрамчык і Пятро Прыходзька, які прачытаў свой верш «Народ і паэт», напісаны неўзабаве пасля смерці Якуба Коласа.

У заключэнне сын Я. Коласа Даніла Канстанцінавіч Міцкевіч падзякаваў прысутных за павагу да памяці нашага славутага песняра і запрасіў усіх на свята беларускай паэзіі, прысвечанае 110-годдзю з дня нараджэння паэта, якое адбудзецца на радзіме Я. Коласа 6 верасня.

В. ВІЛЬТОЎСКІ.

Фота А. САСІНОЎСКАГА.

Міжнародная навуковая канферэнцыя «Фарміраванне і развіццё нацыянальнай самасвядомасці беларусаў»

ПАЧЫНАЕМ РАЗУМЕЦЬ САМІХ СЯБЕ

(Заканчэнне. Пачатак на с. 1).

Работа секцыі «Вопыт гісторыі» пачалася са знаёмства з дакладам пісьменніка з Якуцка Івана Ласкова «Нацыянальная свядомасць беларусаў як вынік складанага этнічнага паходжання». Пасля выступілі доктар гістарычных навук, прафесар Міхаіл Піліпенка «Змест і формы першапачатковай этнічнай самасвядомасці беларускага народа», доктар філасофскіх навук, прафесар Аляксандр Кляўчэня «Ля вытокаў нацыянальнай свядомасці беларусаў», кандыдат гістарычных навук Сяргей Расадзін «Праблемы дачынення Герадотавых плямён да Беларусі», кандыдат гістарычных навук Людміла Дучыц «Касцюм XI — XIII стст. на тэрыторыі Беларусі (па археалагічных дадзеных) як паказчык этнічнай прыналежнасці», кандыдат гістарычных навук, дацэнт Ібрагім Канапацкі «Татары сярод беларусаў», аспірантка БДУ Тэрэза Глушакова «Мастацкая культура Беларусі XVII ст. як фактар разгортвання працэсаў нацыянальнай свядомасці беларусаў».

Шэраг дакладаў быў прысвечаны пытанням беларускага менталітэту. Гэта і ўжо названы даклад У. Конана, даклады, прачытаныя на секцыі «Шляхі Адраджэння» навуковым супрацоўнікам БДУ Эдуардам Дубянецкім «Менталітэт беларусаў: спроба гісторыка-псіхалагічнага аналізу» і навуковым супрацоўнікам Інстытута гісторыі АН Беларусі Андрэем Кіштымавым «Менталітэт беларусаў: вачыма рускага». Гэтае пытанне было неад'емнай часткай зместу і іншых выступленняў.

Кандыдат мастацтвазнаўства Зінаіда Мажэйка гаварыла аб праблеме выжывання аўтэнтычнага фальклору беларусаў, а кандыдат філалагічных навук, дацэнт Васіль Ліцвінка — пра «Фальклор як сродак выхавання нацыянальнай свядомасці беларусаў». На творы вуснай народнай творчасці абапіраліся і іншыя дакладчыкі ў пацвярджэнне сваіх высноў.

У дакладзе «Развіццё нацыянальнай самасвядомасці беларусаў і універсітэцкая філалагічная навука» доктар філалагічных навук, прафесар Ірына Шаблоўская засяродзіла ўвагу на актуальных праблемах вышэйшай школы. Кандыдат педагагічных навук Святлана Снапкоўская ў сваім паведамленні «Уплыў падручнікаў Вацлава Ластоўскага на выхаванне самасвядомасці беларускіх дзяцей» прыводзіла цікавыя дадзеныя, у тым ліку з 1914 года, што характарызуюць узровень нацыянальнай самасвядомасці беларусаў.

Настаўнік гісторыі і краязнаўца з Міёр Вітальд Ермалёнак у дакладзе «Роля настаўніка гісторыі раённай сярэдняй школы ў выхаванні самасвядомасці беларусаў» гаварыў аб тым, што кожны чалавек павінен ведаць свой радавод (сам ён ведае 8 пакаленняў), што настаўнік гісторыі мусіць быць краязнаўцам, весці пэўную грамадскую работу (сам піша ў мясцовую газету па пытаннях краязнаўства). Старшы навуковы супрацоўнік Салігорскага краязнаўчага музея Ларыса Бойка ў паведамленні «Выкладанне этнаграфіі беларусаў у навучальных установах як сродак развіцця нацыянальнай свядомасці» (на прыкладзе Салігорскага педвучылішча) паказала, як працуе з моладдзю, якія гэта дае вынікі. Выкладчыца ліцэя з Гродна Святлана Іоська гаварыла пра выхаванне нацыянальнай свядомасці сродкамі замежнай мовы.

Секцыя «Мова, мастацкае слова, рэлігія» была прадстаўлена дакладамі кандыдата філалагічных навук, прафесара Вячаслава Рагойшы «Роля Янкі Купалы ў станаўленні нацыянальнай самасвядомасці беларусаў», доктара гістарычных навук Уладзіміра Навіцкага «Моўная палітыка ў Беларусі, 1920—90-ыя гг.», кандыдата гістарычных навук Эдварда Зайкоўскага «Роля канфесійнага фактару ў нацыянальнай самасвядомасці беларусаў», супрацоўніка універсітэта імя Марыі Кюры-Складоўскай у Любліне Рышарда Радзіка «Рэлігійныя ўмовы фарміравання беларускасці ў XIX стагоддзі (да 1914 г.)», калектыўнае даследаванне сямі чалавек «Беларуская мова і светапогляд у сімвальным увасабленні іерархічных многаўзроўневых сістэм» незалежнай Фундаментальнай лабараторыі, якую ўзначальвае Святлана Новікава.

З цікавымі паведамленнямі выступілі бацька і сын, што прыехалі з Украіны: навуковы супрацоўнік Львоўскага аддзялення Інстытута літаратуры АН Украіны Уладзімір Лучук — «Іларыён Свянціцкі і беларускае нацыянальнае адраджэнне», кандыдат філалагічных навук Тарас Лучук — «Антычнасць» у кантэксце нацыянальнай самасвядомасці ўкраінцаў і беларусаў». Член Саюза пісьменнікаў Украіны Аксана Сенатовіч выступіла з паведамленнем «Нацыянальная самасвядомасць праз прызму жыццёвых будняў і паэтычнага азарэння Ларысы Геніюш», навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры АН Беларусі Тэрэза Голуб — «Максім Гарэцкі як чыннік нацыянальнай свядомасці беларусаў», кандыдат філагічных навук Аляксей Рагуля — «Роля літаратурнай адукацыі ва ўмацаванні нацыянальнай самасвядомасці», кандыдат філалагічных навук Соф'я Кузняева — «Фарміраванне нацыянальнай самасвядомасці: феномен П. Шпілеўскага» і многа іншых.

Мы пакрысе, але ўпэўнена пачынаем адкрываць зарослыя сцяжыны нашай гістарычнай спадчыны. І добры крок у гэтым накірунку зрабіла толькі што праведзеная канферэнцыя. Фактычныя дадзеныя, зробленыя высновы і пастаўленыя праблемы акажуць вялікую паслугу ў далейшых даследаваннях і будуць садзейнічаць больш шырокай і актыўнай рабоце па фарміраванню і развіццю нашай нацыянальнай свядомасці.

Васіль БЫКАЎ, народны пісьменнік Беларусі

Нацыянальная еднасць — інстынкт выжывання

Такое ўжо наша нацыянальнае «шчасце», наша людская доля, што напрыканцы XX стагоддзя мы змушаны займацца праблемамі, якія даўно адышлі ў цывілізаваных грамадствах. Там на чарзе падвышэнне і без таго нечувана высокага дабрабыту, звышновыя тэхналогіі, эканамічная інтэграцыя і палітычная дыферынцыяцыя, пазнанне макра ды мікрасвету. Мы ж, як і раней, усё адгадваем загадку ўласнае сутнасці, сілімся зразумець, што мы ёсць у людской супольнасці, чым адметны ад іншых. Значныя высілкі нашага інтэлекту, здаецца, ідуць на тое, каб даказаць сябрам і ворагам, а найперш сабе, што ўсё ж **адрозніваемся** і яшчэ — маем права на тую **розн**асць. Бо мы — народ. Вялікі ці малы, цывілізаваны ці не надта, але выразны і цэльны, створаны Богам на гэтай боскай зямлі.

Мабыць, мы спахапіліся ў самы апошні час, каб утрымаць рэшткі свае магчымасці, бо ўбачылі наперадзе бездань, пагібель. Цяпер ужо не ад ядзернага вар'яцтва, а найперш ад уласнае няздольнасці жыць. Павінна быць усім відавочна, што ўратаваць нас як этнас не можа ні апякунства расійскай імперыі, ні самая магутная армія, ні чужая запазычаная ідэалогія. Нас можа ўратаваць толькі нацыянальная воля да паратунку, дасканалая нацыянальная самасвядомасць. Болей за 70 год нас палохалі жупелам нацыяналізму, утойваючы тую акалічнасць, што нацыяналізм (зрэшты, як і патрыятызм, і касмапалітызм, і шмат што іншае) мае канкрэтна-гістарычны сэнс, на кожным этапе гістарычнага развіцця набывае пэўнае, канкрэтна палітычнае напаўненне і з банальнага, заганна-лаянкавага можа ператварыцца ў сваю процілегласць. Як і наадварот. Прагматычная нацыянальная ідэя для шмат якіх этнасаў стала адзінаю радыкальнай процівагай агрэсіўнаму імперыялізму, зрабілася хай сабе і не самым дасканалым спосабам выжывання, асабліва ў сучасных, катастрафічных варунках гісторыі. Закладзеная некалі ў падмурак стабільнай цяпер еўрапейскай дэмакратыі, яна зноў выклікана да жыцця прыроджаным інстынктам самазахавання, засведчыўшы тым удалы метад паяднання нацыянальнага з дэмакратычным. І калі цяпер распачынаюцца дыскусіі аб прыярытэтах нацыянальнай дзяржаўнасці і правоў чалавека, дык мэта тых дыскусій надта празрыстая — сцвярджэнне ўсё той жа імперскай ідэі. Без разумна ўсталяванай дзяржаўнасці не можа быць справядліва арганізаванай дэмакратыі, а без дэмакратыі ўсе прыгожыя дэкларацыі аб правах чалавека робяцца пустой паперкай. Нацыянальная салідарнасць засталася ці не апошнім фактарам, яшчэ здольным неяк паяднаць людства ў гэтым ушчэнт раз'яднаным свеце. І гэта пры тым, што існуе надта непрывабны, даведзены да абсурду, крайні нацыяналізм, які ўяўляе сабой пэўную рэакцыю на драпежны імперыялізм. І калі першы ўсё ж мае здольнасць чымсьці прывабіць нацыянальныя колы, дык другі канчаткова адштурхоўвае іх пагрозай нацыянальнага генацыду.

Апроч шмат чаго іншага, вопыт тысячагадовай гісторыі сведчыць пра тое, што народы павінны жыць сваёю этнічнай сям'ёй, на сваёй гістарычнай тэрыторыі. Вядома, гэта ў ідэале. Калі ж тое недасяжна па шэрагу прычынаў, дык ад карэннага народа і яго палітыкаў патрабуецца надзвычайная далікатнасць, гранічная талерантнасць у дачыненні да іншых — імігрантаў, нацменшасцяў і асабліва суседзяў. Бог нароўна дзеліць, тое мы ведаем пэўна. Можна нават стрываць, калі ён абдзеліць зямлёй, але толькі не мудрасцю. Даўно вядома, што калі Бог хоча каго пакараць — народ ці асобу — найперш ён таго пазбаўляе розуму. Вось чаму ў наш цяжкі час важна праявіць мудрую паблажлівасць да некаторых хоць бы і яўных хібаў гісторыі. Так, нам бязмежна шкада калыскі нашай культуры Вільні, але ці можна ў наш час выпусціць з-пад увагі той факт, што Вільня не па нашай і не па літоўскай віне стала сталіцай суседняй дзяржавы? Ці не лепш зразумець, што спроба абвастрэння праблемы беларуска-літоўскага памежжа зыходзіць не з Літвы і не з Беларусі, а зусім з іншага напрамку, што яна ёсць частка планаў, распрацаваных яшчэ ў ведамствах Пуга—크ручкова, і кінута для рэалізацыі іхнім памагатым з Беларусі. Тут, на шчасце, з гэтымі планамі «не выгарала», як «выгарала» ў Закаўказзі, Прыднястроўі, часткова ў краінах Балтыі. Ці мы тое можам дазволіць сабе ў дачыненні да братняй дэмакратычнай Літвы, якая цяпер, як і мы, з астатніх сілаў выграбаецца з-пад груваcткіх руінаў імперыі! Ці нашая славутая талерантнасць скіравана толькі на тых, па чыёй міласці мы трапілі ў нечуваную ў гісторыі катастрофу? Хто і цяпер аб'ядноўваецца, гуртуецца і арганізуецца ўсё з тою самай, класічнаю для іх мэтаю — кіраваць і ўладарыць? Нацыянальны рух для гэтых людзей — самая яўная перашкода на шляху да страчанай імі ўлады. Таму сёння мы бачым, што чым далей, тым усё болей упартым робіцца іхняе супраціўленне нашай нясмелай, нерашучай, непаслядоўнай беларусізацыі: камуністычны саўмінаўскі друк, радыё і тэлебачанне рэдкі дзень так ці інакш не спрабуюць зганьбіць яе. Заканадаўчыя і выканаўчыя ўлады, ужо не таячыся, ігнаруюць імі ж ухвалены Закон аб мовах. Створаная пад сцягам раззбраення самая магутная ў Еўропе групоўка Савецкай Арміі поўніцца адкрытай нянавісцю як да суверэнітэту, так і да мовы народа, які па волі свайго кіраўніцтва змушаны яе карміць. У маральнай сферы прадаўжае дзейнічаць усё той жа імперскі прынцып: хто мае сілу, таму не патрэбна праўда.

Ці маем мы сілу?

Пытанне амаль рытарычнае. Безумоўна, нашая сіла пралягае ў сістэме іншых каардынат, чым тая, якой валодаюць «зубатыя» ворагі беларушчыны. Як ні дзіўна і не неверагодна, нашая сіла, як сто і дзвесце гадоў таму — у нашае мове. Гэта мова-ахвяра і мова-герой адначасна. Нават аганізуючы, яна жывіць нашу самасвядомасць, не дае канчаткова загінуць нацыі, тоіць надзею. Надзею на дзяржаўную суверэннасць, без якой немагчыма жыццё ні нацыі цалкам, ні грамадзяніна ўпаасобку.

Цяпер ужо відаць пэўна, што перамога беларускае справы магчыма толькі высілкамі ўсяго народа. Клопату аднае інтэлігенцыі тут вельмі мала, высілкаў паасобных апосталаў тым болей. Патрэбна з'ядналая, мэтанакіраваная, дзейная палітычная воля нацыі. Але ці усведамляе ў належнае меры нацыя сябе нацыяй — вось у чым праблема. Самая, можа, драматычная з праблемаў у дадзены момант нашай няшчаснай гісторыі.

«БАСОВІШЧА»: ТВАР І ПАТЫЛІЦА

Нацыянальнае адраджэнне, вяртанне роднай мовы да рэальнага (не музейнага) жыцця — гэта і аднаўленне беларускай дзяржаўнасці, і стварэнне нацыянальных па характары (а не толькі па назве) сродкаў масавай інфармацыі, і пашырэнне нацыянальнага спектра выдавецкай справы. Гэта і беларускія школы, садкі, інстытуты, вучылішчы. Гэта і свая масавая культура, пад уплывам якой мы будзем незаўважна муркаць сабе пад нос не нешта замежнае, а штосьці сваё...

Яшчэ нядаўна ўсё гэта было толькі ў марах. Сёння ж пакрысе пачынае ўвасабляцца ў жыццё. І калі засяродзіць увагу менавіта на масавай культуры, то, бадай, найбольш адметнай падзеяй сёлетняга лета стаў III фестываль музыкі маладой Беларусі «Басовішча». Адбыўся ён, на жаль, за межамі суверэннай Беларусі, у Польшчы, дзе знайшліся зацікаўленыя людзі і сродкі, якіх па-ранейшаму нестае тут. Затое падзея атрымала шырокі рэзананс у нашай прэсе. Здаецца, усё было сказана. Але вось нядаўна гадзінны рэпартаж з трохдзённага «Басовішча» паказала музычная перадача Беларускага тэлебачання «БМВ» і... пра фэст загаварылі зноў.

Той, хто не быў у гэтыя ліпеньскія дні (з 17-га па 19-ае) пад Беластокам, загаласілі:

— І гэта ваш нацыянальны рок-фэст? Лухта! Лубок!

Тыя, каму давялося трапіць ці ў шэрагі выканаўцаў, ці знаходзіцца сярод публікі, здзіўляліся:

— Як гэтак можна? Гэта ж абсурд. Адкуль яны набралі столькі варагаў на «Басовішчы»? Дзе яны знайшлі гэты лубок?..

Пра «лубок» загаварылі яшчэ 31 ліпеня, калі І. Карней у газеце «Звязда» выказаўся пра ідэю «Басовішча», што гэта нібыта «маладое рок-пакаленне вырашыла даць бой лубковай беларускасці, якая глыбока ўкаранілася на зямлі Беласточчыны».

Малады аўтар, відаць, не падумаў, што абражае менавіта тыя глыбокія народныя карані, да якіх памкнуліся ад мясцовай лубачнасці маладыя стваральнікі нацыянальнай папулярнай песні. Яны памкнуліся туды, дзе іх разумеюць, дзе іх не абзавуць ні «дзярэўняй», ні «нацыяналістамі», дзе нават старыя дзядзькі-пенсіянеры будуць у захапленні да знямогі падпяваць беларускія рок-н-ролы.

І вось, каб стварыць эфект прысутнасці на «Басовішчы», праграма «БМВ« бярэ інтэрв'ю. Журналісты не знайшлі ні Яна Максімюка з «Нівы», ні вядучага з Сусветнай службы Беларускага радыё Уладзю Давыдоўскага, ні карэспандэнта радыё «Свабода» Юрку Ляшчынскага, ні карэспандэнта «ЛіМа» Уладзю Панаду, ні іншых свядомых беларускіх журналістаў. Затое адкапалі нейкага Генадзя Рабцава з рускамоўнай «Сороки», які ўволю «пофилософствовал» у духу свайго часопіса:

— Вот ведь понимаете, группа «Палац» — это эталон, это профес-

сионалы. У них нет этой лубочности, и это крайне оригинально.

Між тым, «Палац» грае музыку, якая была «крайне оригинальной» у выкананні чэлябінскага «Арыэля» ў... 70-ыя гады! І зашмальцаваная расійская касаваротка з беларускай нацыянальнай вышыўкай на выканаўцы, які па-беларуску гаворыць «ня вочань харашё»,— ці не эталон лубка?

Вельмі лёгка, нібыта верабей з форткі, у вядучай «БМВ» пырхнула фраза: «Няўдала выступілі на фестывалі «Талер», «Вакзал» і «Дзіда». Але ці не за «няўдалы» выступ «Дзіда» атрымала запрашэнне на буйнейшы ў Польшчы хэві-металёвы фестываль «Ярацын-92», на пробныя выступы ў Бельгіі? А пасля нават вырашыла не вяртацца на радзіму.

Тым часам «Дзіда» паказала класную праграму ў стылістыцы аднаго з авангардных напрамкаў хэві-металрока — трэш, якому характэрная экстатычнасць і рэзкі меладычны малюнак.

Зрэшты, слухач мог бы сказаць: «Чаго не разумею, тое кепска». Але музычны крытык?!.

«Дзіда» сабрала слухачоў цэлы, як кажуць, лес. Сярод іх разышоўся і запісаны на кампакт-касеце альбом «Дзіды» — «Калі ласка», што дасць ім першы матэрыяльны штуршок у вымушанай (часовай ці сталай?) эміграцыі.

Спыніўшы ўвагу на «Палацах» і «Талерах» ды ўзяўшы інтэрв'ю ў журналістаў, якія шкадавалі, што на «Басовішча» не запрашаюць рускамоўныя калектывы, праграма «БМВ» усё ж не магла абысці ўвагай тых, хто атрымаў галоўныя прызы: «Крама», «Уліс», Віктар Шаўкевіч.

Я памятаю той «Крамаўскі» выступ. Глыбокая ноч першага дня. Чакаецца любімая тут «Мроя», а на сцэне

рыхтуецца невядомы гурт. Кажуць, раней ён ужо выступаў, і сёй-той згадвае нешта някепскае з мінулага. Але «Крама» — не толькі новая назва, але і абноўлены склад удзельнікаў.

Тыя, аднак, хто прыехаў з Беларусі, чакалі добра знаёмых суперхітоў. І хоць для большасці творы былі невядомыя, гурт падрыхтаваў сюрпрызы-навінкі і для нашых знаўцаў, сярод якіх найбольш уражвала спроба стылізацыі пад эмігранцкі беларускі фальклор — «Чыкагскія ночы».

Публіка ўзрушылася настолькі, што, здавалася, гойдаўся ўвесь лес. А жаданне падпяваць завадныя хіты пераўзыходзіла нават няведанне тэксту: людзі падхоплівалі рэфрэны злётку, на паўслове...

І вось што бачым на экране «БМВ»: кепскі гуказапіс змазвае маляўнічасць музыкі... і сярод белага дня, нібыта пад гукі «Крамы», людзі сумна пазяхаюць у кустах. Эфектны мантаж, нічога не скажаш. Відаць, «БМВ» прадчувае, што новая масавая культура непазбежна змяце іх разам з усімі антыбеларускімі сродкамі масавай інфармацыі. І, натуральна, клапоціцца аб уласнай будучыні.

А цяпер — «Уліс». Гледачы, якіх з беларускім рокам знаёміць «БМВ», могуць толькі здзіўляцца, адкуль менскі гурт прыдбаў сабе столькі фанаў за мяжой, адкуль нават у Варшаве паўстаў фан-клуб «Уліса», а сярод беластоцкай моладзі апошнім крыкам моды з'яўляюцца футболкі з надпісамі ў гонар «Уліса»... Яны не ведаюць, што кружэлкі гуртка з поспехам прадаюцца ў крамах Мюнхена, Варшавы, Масквы, што пра калектыў ужо гавораць і Польскае радыё, і вядучыя нямецкія газеты. Але яны чуюць бляклы гук, шэрую мелодыю, бачаць манатонны відэазапіс.

Нездарма менавіта гэты гурт рэкламы на Беларускім тэлебачанні баіцца як агню: прэстыж, заваяваны натхнёнай творчасцю, тут можна страціць за тры хвіліны.

З тэлеэкранаў мы ўбачылі і «Граmаду». Але не ўбачылі Алена з «Браткамі». Пачулі старыя песні «Мясцовага часу», але не пачулі новых, у эфір трапіў нават шэры, спехам збеларушчаны «Талер». Але не трапіла выдатная бардаўская спявачка Вальжына Цярэшчанка. Нібыта не выступалі на «Басовішчы» і замежныя беларускія выканаўцы. Дый сам фестываль нібыта атрымаў назву не ад свайго арганізатара БАСу (Беларускага аб'яднання студэнтаў у Польшчы), а ад Басі Кучынскай, у якой бралі інтэрв'ю «таварищи» з «БМВ».

Такім чынам, хочаце атрымаць сумнае відовішча ад дэманстрацыі беларускага адраджэння ў папулярнай масавай культуры — глядзіце Беларускае тэлебачанне.

Вітаўт МАРТЫНЕНКА.

НА ЗДЫМКАХ: «Мроя» ў аб'ектыве Польскага тэлебачання, злева Лявон Вольскі; Алесь Камоцкі спявае пад парасонам, а публіка слухала пад дажджом.

Фота У. ПАНАДЫ.

Шаноўны сябар!

Калі ты хочаш атрымліваць газету «Наша слова» ў наступным годзе, але не маеш на падпіску сродкаў — не сумуй. Табе дастаткова пацікавіцца гісторыяй нашай Бацькаўшчыны і правільна адказаць на пытанні віктарыны.

Пяць пераможцаў кожнага з трох тураў віктарыны атрымаюць бясплатную падпіску на «Наша слова» на першае паўгоддзе 1993 г. Адказы дасылаць не пазней, як за два тыдні з дня выхаду нумара з пытаннямі.

ВІКТАРЫНА ДЛЯ ШКОЛЬНІКАЎ «СТАРАДАЎНЯЯ БЕЛАРУСЬ» ФУНДАТАРАМІ ВІКТАРЫНЫ ВЫСТУПАЮЦЬ СУПРАЦОЎНІКІ АКЦЫЯНЕРНАГА ТАВАРЫСТВА «КРОСНЫ» СПАДАРЫ ЯН ГРЫБ І ЮРАСЬ ПАЛЬЧЭЎСКІ

ТУР ДРУГІ

1. Да якога года адносіцца першы летапісны ўспамін пра Менск і ў сувязі з якімі падзеямі?

2. Які горад быў першай сталіцай Вялікага княства Літоўскага?

3. Поўная назва нашай старажытнай дзяржавы — Вялікае княства Літоўскае, Рускае і Жамойцкае. Якія землі (тэрыторыі) адпавядалі кожнай частцы назвы?

4. Які князь перанёс сталіцу Вялікага княства Літоўскага ў Вільню?

5. На якой мове ў Вялікім княстве Літоўскім вялося ўсё дзяржаўнае справаводства, выдаваліся загады і пастановы, праводзіліся Соймы, дакладней, якая мова была дзяржаўнаю?

Рэха

Наталля Арсеннева ў Слоніме

Нядаўна ў «Нашым слове» (№ 30) быў змешчаны цікавы артыкул беларускага паэта Анатоля Іверса «Наталля Арсеннева». Прачытаўшы яго, я звярнуў увагу на адзін сказ: «У дваццатыя гады Н. Арсеннева жыла ў Слоніме, аб чым сведчаць вершы, напісаныя тут...» Гэты факт мяне зацікавіў, таму захацелася больш даведацца пра слонімскі перыяд жыцця таленавітай беларускай паэткі Наталлі Арсенневай, якая цяпер жыве ў Амерыцы.

У свой час Арсеннева апынулася ў Слоніме невыпадкова. У 1922 годзе яна выходзіць замуж за штабс-капітана царскай арміі, беларускага вайсковага і палітычнага дзеяча, сябра Беларускай вайсковай камісіі ў 1919—1920 гадах Францішка Кушаля (1895—1968), які ў 1920 годзе пераходзіць на службу ў польскую армію. Кушаля накіроўваюць у 79-ты пяхотны полк Войска Польскага, што тады меў базу ў Слоніме.

З канца 1922 да сярэдзіны 1924 года Наталля Арсеннева жыве з мужам у Слоніме. Тут 11 ліпеня 1923 года яна нарадзіла першага сына Ярослава (загінуў 22 чэрвеня 1943 года пры выбуху ў менскім тэатры). Ці не тут нарадзіўся і другі яе сын Уладзімір (4 ліпеня 1924 года)? Бо ў гэты час яна з мужам, відаць, яшчэ была ў Слоніме.

У 1927 годзе ў Вільні выходзіць першы паэтычны зборнік Наталлі Арсенневай «Пад сінім небам». На адной са старонак было напісана: «Сынам маім — Яраславу і Уладзіміру кніжку гэту пасьвячаю».

Тут, у Слоніме, паэтка не забывала і пра паэзію. Пад вершамі «Мэта жыцьця», «Жыцьцё», «Шчасьце», «Калыханка», «Сьнег падаў» стаяць даты: «Слонім, 1922 г.», «Слонім, 1923 г.», «Слонім, 1924 г.». Гэтыя вершы ўвайшлі ў яе першы зборнік паэзіі, а таксама ў аднатомнік выбранай паэзіі «Між берагамі» (1979, Нью-Йорк).

Летам 1943 года Наталля Арсеннева зноў наведала Слонім. Тут яна сустракалася і з Анатолем Іверсам. Пра гэта ён добра напісаў у сваім артыкуле, які быў надрукаваны «Нашым словам».

Сяргей ЧЫГРЫН.

г. Слонім.

Ідзе падпіска

«НАША СЛОВА»... ПРЫЗЫВАЮЦЬ У ВОЙСКА

Гэта, калі жартам, а калі ўсур'ёз і дакладна,— «Наша слова» ўключана Міністэрствам абароны Рэспублікі Беларусь у спіс беларускамоўных выданняў, рэкамендаваных да першачарговай падпіскі ў маладым беларускім войску. Рашэнне такое прынята з пэўнымі падставамі. Са студзеня 1993 года на старонках «Нашага слова» пачынаецца публікацыя метадычных матэрыялаў, якія будуць асвятляць тэмы занят каў па беларускай мове ў сістэме камандзірскай падрыхтоўкі ва Узброеных Сілах Рэспублікі Беларусь. Мяркуецца змяшчаць гэткія свайго роду ўрокі штонумар — адзін раз на тыдзень.

Спадзяёмся, што са студзеня наступнага года «Наша слова» пойдзе не толькі ў палкавыя бібліятэкі, салдацкія клубы, гарнізонныя Дамы афіцэраў, але і ў многія сем'і афіцэраў і прапаршчыкаў, каму не здаецца чужым беларускае слова.

Беларускае замежжа

«Хоць беларус і мову пакінуў, але ён не памёр»

(Сустрэча з доктарам Янам Запруднікам)

Нацыянальны навукова-асветны цэнтр імя Ф. Скарыны стаў месцам правядзення традыцыйных сустрэч з замежнымі суайчыннікамі. Такіх сустрэч тут адбылося ўжо з добры дзесятак, ад сустрэчы з а. Аляксандрам Надсанам і да зусім нядаўняй сустрэчы з прафесарам Барысам Кітам, бацькам амерыканскай астранаўтыкі, які прыязджаў да нас з дабрадзейнай місіяй.

17 жніўня госцем Нацыянальнага навукова-асветнага цэнтра імя Ф. Скарыны стаў добра вядомы ў беларускім замежжы і на Радзіме доктар Ян Запруднік. У свой час, рэдагуючы газету «Беларус», ён правёў вялікую работу па яднанні ўсіх сіл беларускага замежжа і таму па праву лічыцца адным з лідэраў беларускай эміграцыі.

З уступным словам выступіў прэзідэнт Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў, дырэктар Нацыянальнага навукова-асветнага цэнтра імя Ф. Скарыны прафесар А. Мальдзіс. Ён пазнаёміў прысутных, сярод якіх былі народныя дэпутаты Рэспублікі Беларусь, навукоўцы, літаратары, артысты і іншыя прыхільнікі беларускага Адраджэння, з госцем, некалькі слоў сказаў пра яго жыццёвы і творчы шлях, даў кароткі агляд яго навуковых прац, шэраг якіх апублікаваны ў Злучаных Штатах Амерыкі. Удзельнікі імпрэзы даведаліся таксама, што цяпер доктар Ян Запруднік па заказу аднаго з вядомых амерыканскіх выдавецтваў працуе над кнігай пра Беларусь.

У сваім выступленні Ян Запруднік расказаў пра сябе. Нарадзіўся ў Міры. Вучыўся ў Баранавічах у гімназіі. Настаўнікамі былі браты Луцкевічы, Лявон і Юрка. (Нядаўна наведаў іх у Вільні і з сумам даведаўся, што Юрка Луцкевіч памёр). І вось тут, у Баранавічах, у 17 гадоў вымушаны быў зрабіць свой выбар, вярнуцца дамоў ці ехаць на Захад. Выбраў другое. Можа, дзякуючы гэтаму і жыццё захавалася. Але на эміграцыі час дарэмна не марнаваў. У першыя пасляваенныя гады скончыў гімназію імя Я. Купалы, пасля працаваў у сферы інфармацыі на радыё «Свабода», паралельна займаўся грамадскай і навуковай працай, супрацоўнічаў у Беларускім Інстытуце Навукі і Мастацтва.

Прысутных, безумоўна, цікавіла праблема выхаду Беларусі на міжнародную арэну, аднясіны да яе, асабліва пасля таго, як была абвешчана суверэннасць рэспублікі. Ян Запруднік падрабязна спыніўся на змене назвы нашай дзяржавы, на перакладзе новай назвы на замежныя мовы. З цікавасцю прысутныя даведаліся, што ў амерыканскім друку штодзённа падаецца інфармацыя пра Беларусь. А з'яўленне яе на картах Усходняй Еўропы сведчыць, што беларусаў ужо ведаюць у свеце, цікавяцца іх гісторыяй і культурай, наладжваюць з імі эканамічныя сувязі і ўмацоўваюць чалавечыя кантакты.

Д-р Запруднік спыніўся на праблеме нацыянальнай свядомасці. Ён выказаў цікавую думку: хоць беларус і мову пакінуў, але ён не памёр, таму што ў яго ёсць свая гістарычная спадчына, уласныя традыцыі, родная зямля. І беларус можа гаварыць на іншай мове, быць любога веравызнання, але перш-наперш у яго павінна быць разуменне сваёй адметнасці і нацыянальнай годнасці.

Напрыканцы сустрэчы д-р Ян Запруднік адказаў на пытанні прысутных.

Л. БАРШЧЭЎСКАЯ.

Валянціна Сярых і яе «Званочкі»

Валянціна Сярых — вядомы беларускі кампазітар, аўтар шматлікіх эстрадных песень для дзяцей і дарослых, якія выконваюць Н. Мікуліч, В. Кучынскі, А. Саўленайтэ, Н. Бернацкая, Я. Навуменка. Валянціна Сярых з'яўляецца мастацкім кіраўніком дзіцячага ансамбля «Званочкі», чый звонкі голас можна пачуць не толькі ў Беларусі, але і далёка за межамі нашай краіны. Карэспандэнт «Нашага слова» сустрэўся з Валянцінай Васільеўнай і задаў ёй некалькі пытанняў.

— Раскажыце пра пачатак свайго творчага шляху.

— Мне было каля шасці гадоў, калі паступіла ў Вілейскую музычную школу. Неўзабаве мы пераехалі ў Гомель, дзе я і набыла першую музычную адукацыю. Пасля школы адна з маіх першых настаўніц Інга Аляксандраўна Несцяровіч прывезла мяне ў Менск з маімі творамі, якіх за свае пятнаццаць гадоў я напісала ўжо даволі шмат. Я паступіла ў Менскае музычнае вучылішча. Акрамя вучобы ў вучылішчы, брала бясплатныя ўрокі ў прафесара кансерваторыі Мікалая Ільіча Аладава, які сам мне гэта прапанаваў. Пасля яго смерці стала займацца таксама бясплатна ў Ігара Лучанка.

За час вучобы ў Ігара Лучанка склала вялікую музычную праграму з твораў розных напрамкаў: харавых, інструментальных, вакальных. Вучылішча, як і школу, скончыла на выдатна. Паступіла ў маскоўскі інстытут імя Гнесіных на кампазітарскі факультэт. У Маскве, пазнаёміўшыся з Анастасіяй Цвятаевай, сястрой Марыны Цвятаевай, палюбіла паэзію і стала пісаць вакальныя творы. Пра творы для дзяцей і не марыла. У нашай строгай і класічнай вучобе гэта лічылася не вельмі сур'ёзнай справай.

— З якога часу Вы размаўляеце па-беларуску?

— Беларускую мову вывучала самастойна ў пачатку васьмідзесятых гадоў. У школе ад беларускай мовы мяне вызвалялі як дачку вайскоўца, і я ў той час лічыла гэта нармальным.

— Што паўплывала на Ваш зварот да роднай мовы?

— Падчас вучобы ў аспірантуры інстытута імя Гнесіных я трапіла ў студэнцкае інтэрнацкае асяроддзе, дзе існавалі розныя суполкі, у якія аб'ядноўваліся моладзь, і звычайна гэтыя суполкі былі зямляцкія. Жыла з латышкамі, да якіх кожны дзень прыходзілі сябры, што размаўлялі толькі па-латыцку. Мае ж сябры з Беларусі са мной гаварылі па-расійску, і латышкі дзівіліся: «Хіба ў беларусаў няма сваёй мовы?» Мне было няёмка, спрабавала растлумачыць, што беларуская мова падобная на расійскую, таму для нас больш звыкла гаварыць на ёй. Латышкі не разумелі маіх тлумачэнняў і паказвалі на дзверы, што былі насупраць нашага пакоя: за імі жылі ўкраінцы, якія таксама гаварылі на роднай мове. У мяне быў беларуска-расійскі слоўнік, і латышкі казалі, што калі ёсць такі слоўнік, то, пэўна, ёсць і розніца паміж мовамі.

Прыязджаючы ў Менск, адчувала і бачыла, што зараджаецца хваля Адраджэння. І добра падумаўшы, папярэдзіла сваіх землякоў, каб, калі будуць прыходзіць да мяне, размаўлялі са мной толькі па-беларуску, каб мне сорамна не было. Да ўсяго напраслія сваіх сяброў у Менску, каб лісты да мяне пісалі толькі на роднай мове. Усе мяне падтрымалі, і ў хуткім часе я адчула сябе не проста аспіранткай з Беларусі, а беларускай, якая прадстаўляе Беларусь.

— Значыць, у Беларусь пасля вучобы ў Маскве вы вярнуліся свядомай беларускай?

— Так. Акрамя таго, вярнуўшыся ў Менск, пачала здзяйсняць сваю даўнюю мару — стварэнне музыкі для дзяцей, а таксама свайго ансамбля, які б мог гэтыя творы выконваць. У 1991 годзе ў выдавецтве «Беларусь» выдала свой першы аўтарскі зборнік песень для дзяцей. Працавала ў дзвюх музычных школах, выкладала кампазіцыю для дзяцей. Спасцігаючы псіхалогію і іх унутраны свет, вельмі захапілася гэтай справай, і хутка мяне зацікавілі на тэлебачанні. Прапанавалі весці перадачу для дзяцей «Разам з песняй», дзе дзеці маглі б паказаць свае першыя творы. Пасля некалькіх гадоў адчула, што толькі вучыць дзяцей сачыняць музыку мне ўжо недастаткова. Так прыйшла да ідэі стварэння свайго дзіцячага ансамбля.

— Як жа нарадзіліся «Званочкі»?

— Я прыйшла ў звычайную сярэднюю школу № 156, якая была насупраць майго дома, і прапанавала дырэктару стварыць свой эстрадны ансамбль. У мяне ўжо быў рэпертуар. Мяне падтрымалі, і я пачала падбіраць дзяцей. Выбірала па інтуіцыі.

У 1990 годзе ў філармоніі ў адным з нядзельных канцэртаў для бацькоў і школьнікаў адбылося наша першае выступленне. Нас адразу заўважылі і пачалі запрашаць на іншыя канцэрты. Мы далучыліся і да добрачыннай хвалі на карысць дзяцей Чарнобыля. Ездзілі да хворых дзяцей у Аксакаўшчыну, гематалагічны цэнтр, у дамы сірот, інтэрнаты, шпіталі, насябравалі з многімі грамадскімі арганізацыямі.

Мне прапанавалі перайсці працаваць у Рэспубліканскі эстэтычны цэнтр выхавання дзяцей. Аднак пасля пераходу сувязей з роднай 156-ай школай не парываю. За два гады існавання ансамбля ў нас склаўся вялікі рэпертуар, стварылася некалькі падгруп: з самых маленькіх (5—6 гадоў), старэйшага ўзросту, падлеткавыя групы. Дзеці спяваюць на пяці мовах, але асноўны рэпертуар — беларускі.

— Хто для ансамбля піша песні?

— Для «Званочкаў» сама пішу песні і раблю апрацоўкі народных беларускіх песень, пішу сцэнарыі канцэртаў. З'яўляюся адначасова і балетмайстрам, і хармайстрам, і рэжысёрам-пастаноўшчыкам. Галоўная задача — як мага больш раскрыць творчыя магчымасці дзяцей. Дзеці ў «Званочках» не толькі іграюць на музычных інструментах, спяваюць і танцуюць, але і вывучаюць замежныя мовы і нават малююць. Выставы наших малюнкаў былі ў Амерыцы, у Нямеччыне. Дзякуючы сваім малюнкам і паездкам за мяжу, мае «Званочкі» маюць шмат сяброў у Польшчы, Нямеччыне, Італіі, Амерыцы.

Паколькі песні ў нас не проста спяваюцца, а яшчэ і інсцэніруюцца, спецыялісты кажуць, што мы ўжо перараслі назву проста ансамбля і зараз з'яўляемся дзіцячым тэатрам песні, магчыма, першым на Беларусі.

— З кім сябруюць «Званочкі» ў Беларусі, хто вам дапамагае?

— На жаль, у нас няма яшчэ багатых спонсараў. Не маем свайго асабістага памяшкання. Касцюмы і інструменты купляем сабе самі. Да ўсяго, я працую з дзецьмі адна. Сяброў хапае, але яны такія самыя бедныя, як і мы.

— Як да вас ставяцца ўлады, а таксама сябры, калегі?

— Добра. Мне прапаноўвалі працу ў грамадскіх арганізацыях, але я хачу працаваць незалежна. Некаторыя сябры і калегі напачатку ўспрынялі мае «Званочкі» з недаверам, нават часам адпускалі ў мой бок «шпількі», але пасля ўсе прывыклі і нават падхапілі маю ідэю дзіцячага ансамбля, сталі прапаноўваць і свае творы.

— Хто менавіта?

— Буднік, напрыклад.

— А яшчэ?

— Зміцер Яўтуховіч, які таксама зусім нядаўна распачаў працу над стварэннем дзіцячых твораў і дзіцячага ансамбля.

— Як ставяцца дзеці са «Званочкаў» да беларускай мовы?

— Дзеці стараюцца гаварыць па-беларуску. Далучэнне дзяцей да роднай мовы ў нас пачынаецца з беларускіх песень. Любімая наша песня «Купалінка».

— Вашы далейшыя планы?

— Думаем папоўніць свой рэпертуар песнямі на французскай і яўрэйскай мовах. Папоўніць калектыў новымі дзецьмі, хоць, шчыра кажучы, не ведаю, як у мяне адной на ўсё хопіць сіл.

Распытваў Віктар ШНІП.

Вучымся!

ЛЕТНЯЯ ШКОЛА

Вывучэнне, апроч роднай, яшчэ якой-небудзь мовы, знаёмства з іншай культурай — звычайная справа ў цывілізаваным свеце. Для такіх аматараў ствараюцца належныя ўмовы, летнія універсітэты, школы, курсы. Другое лета і ў нашу рэспубліку прыязджаюць студэнты і прафесары, каб навучыцца беларускай мове ці ўдасканаліць сваё веданне «адной з самых старажытных і дасканала распрацаваных моў». Для іх пры Беларускім дзяржаўным універсітэце працуе Міжнародная школа беларусістыкі (МШБ). Мы папрасілі Уладзіміра Навумовіча, яе дырэктара, пазнаёміць нашых чытачоў з гэтай незвычайнай навучальнай установай.

СЁННЯ мы шмат гаворым і пішам пра тое, як нам найхутчэй увайсці ў вольную сям'ю народаў Еўропы, спадзяёмся на дапамогу заходніх краін, але мала ўсведамляем, што мы — Беларусь і беларусы — уяўляем надзвычайную цікавасць для свету сваімі скарбамі. Гэтыя скарбы — нашы веды, усё тое, што мы ўмеем і можам рабіць, ствараць. У асяроддзі вучоных, пераважна вучоных-славістаў, даўно жыла трывалая цікавасць да вывучэння беларускай мовы і да створанага на гэтай мове багацейшага пласта беларускай літаратуры, культуры як духоўнай, так і матэрыяльнай. І таму не дзіўна, што летась першымі выпускнікамі нашай школы сталі больш за трыццаць навукоўцаў з Польшчы, Германіі, Чэхіі. Як тут не ўспомніць таленавітага італьянскага юнака Паола Гальвані, бакалаўра Балонскага універсітэта, які ведаў пяць замежных моў, у тым ліку і кітайскую, ды вырашыў авалодаць яшчэ і беларускай. І з Менска ён павёз творы беларускіх класікаў, каб перакласці іх на італьянскую мову.

Сёлета вучыцца ў школе пажадалі грамадзяне дзесяці краінаў з трох кантынентаў. Дасканала валодаюць нашай мовай прафесары Зальцбургскага універсітэта Герман Бідэр і універсітэта штата Індыяна Курт Вулхайзер, але і яны вырашылі ўдасканаліць свае веды. Герман Бідэр даследуе старабеларускую мову XIV—XVIII стагоддзяў. Яго першая навуковая праца была прысвечана арфаграфіі і фанетыцы Статута Вялікага княства Літоўскага (першай, 1529 года, і трэцяй, 1588 года, рэдакцый гэтага беларускага зводу законаў). Курт Вулхайзер вывучае гаворкі беларуска-польскага памежжа.

Асістэнт кафедры славянскіх моў Цюрыхскага універсітэта Пауль Сутэр даследуе кітабы, якія, як вядома, напісаны на беларускай мове, але арабскімі літарамі. Наша краіна прывабіла яго не толькі гэтай унікальнай культурнай з'явай, але і магчымасцю пазнаёміцца з працамі беларускіх даследчыкаў кітабаў. Як вядома, менавіта наш зямляк А. Мухлінскі, прафесар Пецярбургскага універсітэта, быў адкрывальнікам і першым даследчыкам свяшчэнных кніг беларускіх татараў, напісаных арабскімі літарамі на беларускай мове.

Сталі нашымі слухачамі прафесары Патсдамскага універсітэта Н. Брэдэрлоў, Славенскага педагагічнага інстытута М. Долган, Ольштынскай сельскагаспадарча-тэхнічнай акадэміі З. Навіцкі, студэнты з Аўстрыі, Канады, Нямеччыны, Польшчы, Славеніі, Швейцарыі, сын нашага земляка-эмігранта бельгіец Георгі Жучка. Гэты інжынер-патэнтавед ведае чатыры еўрапейскія мовы, але сёлета ўзяўся вывучаць мову сваіх продкаў. Не ведаючы ні слова па-беларуску, за 25 дзён ён навучыўся разумець сваіх субяседнікаў і нават умее сказаць некалькі простых сказаў. Аказваецца, што і за невялікі прамежак часу можна авалодаць зусім незнаёмай мовай. Ці не стане гэта добрым прыкладам для некаторых нашых службоўцаў, якія ўсё яшчэ не могуць звязаць двух слоў па-беларуску?

Прыехаў да нас і дэкан факультэта замежных моў Каірскага універсітэта Алі Шэйх. З гэтай нагоды абмеркаваны планы супрацоўніцтва нашых універсітэтаў. Егіпецкія калегі будуць весці падрыхтоўку некалькіх арабістаў на філалагічным факультэце БДУ, а ў сябе яны ўводзяць курс беларускай мовы. Яна будзе вывучацца як другая замежная мова. Егіпцяне прыедуць і ў Міжнародную школу беларусістыкі. Мяркуецца пашырыць супрацоўніцтва і на іншыя факультэты БДУ.

Падчас вучобы ў МШБ слухачы ўдзельнічалі ў Міжнароднай навуковай канферэнцыі «Фарміраванне і развіццё нацыянальнай самасвядомасці беларусаў». 21 жніўня яны былі запрошаны на Міжнародны сімпозіум на тэму: «Творчая спадчына Янкі Купалы і Якуба Коласа ў кантэксце духоўнай культуры народаў свету».

Апроч вучобы, для слухачоў школы была падрыхтавана вялікая культурная праграма. Яны зведалі гарады Мір, Навагрудак, Нясвіж, музеі, майстэрні мастакоў.

Хацелася б адзначыць, што Міжнародная школа беларусістыкі — толькі адна з формаў супрацоўніцтва навукоўцаў. Існуе цэнтр беларусазнаўства ў Цюрыху, умацоўваюцца сувязі з Шэлфідскім універсітэтам у Англіі, у якім выкладае Пітэр Маё, аўтар граматыкі беларускай мовы для тых, хто гаворыць па-англійску, з інстытутам славістыкі Лонданскага універсітэта, дзе працуе прафесар Джэймс Дынглі.

ВНУ, творчыя арганізацыі, таварыствы, суполкі, якія знаходзяцца ў Беларусі і за яе межамі, могуць вызначыць свае пастаянныя стыпендыі ў МШБ і накіроўваць на вучобу сваіх слухачоў. Мы запрашаем да супрацоўніцтва прадпрымальнікаў, каб працаваць разам, ажыццяўляючы разнастайныя культурна-асветніцкія і эканамічныя праграмы. У МШБ ужо ёсць некалькі цікавых прапаноў некаторых славістычных і агульнаадукацыйных прадпрымальніцкіх цэнтраў з Англіі, Швейцарыі, Францыі.

Уладзімір НАВУМОВІЧ, дырэктар Міжнароднай школы беларускай мовы, літаратуры і культуры.

АД РЭДАКЦЫІ. Безумоўна, Міжнародная школа беларусістыкі робіць вялікую і важную справу. Яе выпускнікі панясуць у свет свае веды пра нашу краіну, пра яе таленавітых і працавітых народ. Гэта вельмі важна для нас, беларусаў. Але нельга не звярнуць увагу на адзін важны аспект навучання. Шмат хто са слухачоў прыехаў у Менск з мэтай удасканалення ведання нашай мовы, каб пасля выкладаць яе ва універсітэце. І тут яны сутыкнуліся з нашай нацыянальнай бядой — неўнармаванасцю беларускай мовы. Як жа трэба будзе пісаць і гаварыць,— пытаў свайго выкладчыка прафесар Герман Бідэр,— у Зальцбургу ці ў Зальцбурзе? Для яго, прафесара, гэта зусім не простае пытанне. І што мог адказаць яму Сяргей Запрудскі, калі ў акадэмічнай граматыцы напісана, прыкладам, аб дзедзе, а ў граматыцы, што падрыхтавана мовазнаўцамі Менскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута,— аб дзеду. А што скажуць слухачы дома, адкуль яны вярнуліся: з Менску ці з Менска? Як бачым, тут значная праблема нават для саміх беларускіх мовазнаўцаў. Але яны, носьбіты мовы, могуць што-небудзь прыдумаць, памяняць канструкцыю сказа, адчуўшы недарэчнасць ці немілагучнасць. А што рабіць замежным прафесарам, якія звыкліся з ладам і строгасцю навукі?

Слоўнікі

І стандартызацыя павінна мець нацыянальнае аблічча

Ашаламляльны націск рускай мовы ў 30—80-я гады быў надта згубны для блізкароднасных беларускай і ўкраінскай. Найбольш выразна выявілася гэта ў лексіцы, што абазначае грамадска-палітычнае жыццё, бо яна толькі пачала фармавацца на пачатку гэтага стагоддзя.

Багатая спадчына нашай літаратурнай мовы не стала асновай фармавання афіцыйна-справавога і юрыдычнага стыляў, бо ні афіцыйныя паперы, ні судаводства на беларускай мове доўгі час (XIX — пачатак XX ст.) не вяліся. Але ў народзе захаваліся і назвы судовых установаў, найменні адметных злачынстваў і пакаранняў. Ці не час звярнуцца да сапраўднай крыніцы моўных сродкаў для гэтых стыляў? А калі ствараць тэрміны для абазначэння новых з'яў, рэалій і паняццяў, то трэба браць за ўзор такія, у якіх адлюстравана своеасаблівасць народнага ўспрымання.

Сучасная тэрміналогія філасофіі, палітэканоміі, права надта засмечана русізмамі.

Нашы назіранні над матэрыяламі «Русско-белорусского словаря общественно-политической терминологии» (Мн., 1970) паказваюць, што большасць грамадска-палітычных тэрмінаў утворана па мадэлі расійскіх: вещевое право — рэчавае права (с. 41), предупредительный закон — папераджальны закон (с. 283). Шмат тэрмінаў у слоўніку ўвогуле не перакладзена, а проста афармлена з улікам беларускіх фанетычных асаблівасцяў: отозвизм — адзавізм (с. 235), начётничество — начотніцтва і г. д.

У складаных тэрміналагічных назвах кожнае слова перакладаецца паасобку, замест натуральнага падбору адпаведнікаў падаюцца фразеалагічныя калькі: обвинительное заключение — абвінавачае заключэнне (с. 211), наследственное право — спадчыннае права (с. 197), налоговое право — падатковае права (с. 193) і інш.

Большасць грамадска-палітычных тэрмінаў у беларускай частцы слоўніка ўтворана ад не беларускіх каранёў, напрыклад: избыточный доход — збыточны даход (с. 92). У беларускай мове няма слова «збытак», а толькі «лішак» — «тое, што перавышае якую-небудзь норму, меру». Значыць: избыточный доход — лішкавы даход. Або словазлучэнне «агараджальная пошліна» (с. 273). Што яно значыць? Адразу адчуваецца, што ўтворана ад рускага ці царкоўнаславянскага дзеяслова «оградить», «застеречь», бо ў беларускай мове «агарадзіць» — «абнесці што-небудзь агароджаю». Такім чынам, каб дакладна перадаць значэнне пошліны (гэта пошліна ахоўвае краіну ад пранікнення чужых тавараў), можна ўжыць тэрмін «ахоўная (засцерагальная) пошліна».

Парушаюцца і іншыя словаўтваральныя нормы беларускай мовы. Напрыклад, выкарыстоўваецца нехарактэрны для беларускай мовы суфікс *-ірава-*. Калі параўнаць ужыванне дзеясловаў з гэтым суфіксам у рускай і беларускай мовах, то бачым, што ў першай усе пазычаныя дзеясловы, а таксама аддзеяслоўныя ўтварэнні з суфіксам *-ірава- (-ырава-)* ужываюцца без абмежаванняў. У беларускую мову такія дзеясловы звычайна пранікалі і пранікаюць праз расійскую, але яны, як і іншыя моўныя адзінкі, падпарадкоўваюцца законам беларускай мовы і ўжываюцца з суфіксам *-ава-*, а не *-ірава-*, як у суседзяў. Параўнаем: бойкотировать — байкатаваць, дебатировать — дэбатаваць, комбинировать — камбінаваць. Неўласцівы жывой народнай гаворцы суфікс *-ірава-* штучна падтрымліваецца экспансіяй расійшчыны.

Некаторыя словы, што падаваліся ў «Русско-белорусском словаре общественно-политической терминологии» з суфіксам *-ірава-*, у «Слоўніку беларускай мовы» (1987) ужо не маюць яго. Напрыклад: візаваць, візаванне. Ці выпадкова гэта? Мне здаецца, што не. Гэта адлюстроўвае тэндэнцыю да вызвалення беларускай мовы ад пазычаных неўласцівых ёй словаўтваральных сродкаў. Таму і ў іншых выпадках трэба пазбаўляцца гэтага суфікса, адмовіцца ад пераймання і не пераносіць заканамернасці іншых моваў на беларускую. Зусім арганічна будзе гучаць па-беларуску: нармаваць, амніставаць, унармаваная мова.

Усім нам трэба больш уважліва ставіцца да слова. Настала пара даць правільную ацэнку тым рысам, якія ўзніклі наперакор заканамернасцям нашай мовы, адкінуць усё тое, што не адпавядае традыцыйна выпрацаваным, апрабаваным беларускім нормам.

Зварот да роднай мовы ў адраджэнскі час выклікае вострую патрэбу ў стварэнні слоўніка беларускай грамадска-палітычнай тэрміналогіі. Сюды павінны ўвайсці тэрміны, створаныя на ўласна-беларускай лексічнай аснове пры дапамозе ўласнабеларускіх словаўтваральных сродкаў. А калі і браць з іншых моваў, то і тут беларускія нормы не павінны парушацца.

Іна КАРПУЦЬ, асістэнт кафедры мовазнаўства Гродзенскага дзяржуніверсітэта.

Кароткі слоўнік эканомікі

ІНФЛЯЦЫЯ. Без гэтага слова зараз не абыходзіцца ніводзін аўтар, калі піша пра айчынную эканоміку. Паходзіць ад лацінскага і спачатку азначала проста «надзіманне». У эканоміцы гэта «надзіманне» дзяржавай сферы гандлю папяровым грашыма, не забяспечанымі рэальнымі таварамі ці не падмацаванымі «сапраўднымі» грашыма — золатам. Суправаджаецца, як мы самі пераканаліся, ростам цэн і змяншэннем рэальнай заработнай платы, якую не заменіць павелічэнне колькасці дзяржаўных «каштоўных папер», што выпускаюцца для пакрыцця дэфіцыту доўгу дзяржавы замест паляпшэння эканамічных адносін. І. стала характэрнай прыкметай нашай сучаснай эканомікі і абумоўлена высокім узроўнем расходаў на невытворчую сферу — утрыманне вялікай арміі, у тым ліку чыноўніцтва, манапольнае становішча шэрагу важнейшых прадпрыемстваў, якім дазваляецца павышаць цэны на сваю прадукцыю без паляпшэння яе спажывецкіх якасцей, павелічэнне заработнай платы без адпаведнага росту вытворчасці працы і іншае. Для барацьбы з І. праводзяць палітыку ДЭФЛЯЦЫІ.

Шэдэўры сусветнай паэзіі па-беларуску

Рубрыку вядзе

Лявон БАРШЧЭЎСКІ

Ян Каханоўскі (1530—1584) — выдатны польскі паэт эпохі Адраджэння. Ён пісаў на лацінцы і па-польску: у «Канцыянале», выдадзеным у 1563 годзе ў Нясвіжы, змясціў гімн «Чаго хочаш ад нас...», пазней некалькі твораў прысвяціў Радзівілам. Паэзія Каханоўскага чыталася ў нас на мове арыгінала і не адно стагоддзе ўваходзіла ў кантэкст культурнага жыцця Беларусі. Таму сённяшні пераклад твораў паэта на беларускую мову — гэта найперш вяртанне ў нашу гісторыю.

Ян КАХАНОЎСКІ

Элегія VIII (урывак)

Як гэта стала: не плюшчацца вочы і сон не прыходзіць,
Мне супачынак цяпер штосьці не мілы зусім,
Сонца лянотным здаецца, а ноч падаўжэла намнога,
Цела завяла маё і адранцвела душа?
Я не хварэю пакуль, не калоціць мяне ліхаманка —
Вецер халодны не дзьме, сонца яшчэ не пячэ.
Гэта — пакуты кахання, а ты, дарагая дзяўчына,
Мабыць, пад зоркаю злой — гэткай прыгожай жывеш.
Я размаўляю з табою, адсутнай, і сню цябе часта,
Днём ты — паныласць мая, ноччу — мучэнне маё.
Злітуйся ж ты, заклінаю раскошай пачуццяў Венеры,
Лукам і вострай стралой, што ў Купідона ў руках.
Злітуйся ж ты і не дай, каб мой дух, які створан відочна
Славіць цябе да нябёс, ціха ў сумоце марнеў.
Будзь жа зычлівай са мною; я ж, нібы супернік Арфея,
Гэткія вершы, што й звер іх зразумее, складу.
Колісь Арфей пакарыў і дубы, і халодныя скалы —
Ці ж тваё сэрца заўжды будзе цвярдзейшым за мур?
Ох, і бяда мне! Бо сённяшнім часам куды ні памкніся,
Музы — ў пашане малой, вершы — ў пагардзе зусім;
Тых жа адно паважаюць і любяць сягоння,
Чый увесь розум і спрыт месцяцца ў скрыні з дабром.
Медныя дзверы падвойныя ім адчыняюцца проста,
Іх не турбуе гайня злосных і чуйных сабак.
Мне ж з гучна-галасным Фэбам і з Музамі разам маімі
Дзеўка не дасць пастаяць зноў ля замкнёных дзвярэй:
Варта яе і сабака ад дома мяне праганяюць,
А як што-небудзь ім даць — будуць, напэўна, маўчаць.
О, сарамота сваёй прыгажосцю шукаць сабе пана
І аддавацца самой волі ды сіле яго!..

Пераклад з лацінскай Уладзіміра МАРХЕЛЯ.

Паненцы

Імя тваё, паненка, называю:
Яно ў паэзію маю ўпісана,
А як людзьмі ўжо будзе прачытана —
Вышэй ад іншых застанешся, знаю.

Калі б цябе я з мармуру паставіў
Ці нават з золата цябе адліў бы
(Таго не варта прыгажуня хіба) —
Табе мацнейшай славы б не набавіў.

І маўзалеі, гарады Егіпта
Пазбегнуць смерці ўсё-такі не могуць;
Або вада, або агніска прагавіты,
Або зайздросныя гады іх змогуць.
У вершы толькі слава не знікае —
І час, і гвалт без страху сустракае.

Пераклад з польскай Уладзіміра МАРХЕЛЯ.

Паэзіі радок чароўны

Міхась БАШЛАКОЎ

* * *

Ах, Іван...
Ах, Іван Дамінікавіч...
Сэрца, сэрца
Знямогла ад болю —
Мова народа вялікага,
Нібы птушка,
Ірвецца на волю,
Б'ецца,
Трапечацца...
А не пускаюць
Раўнадушша нашага краты...
Вырвецца, родная,
Нават не знаю,
Хто будзе рады?
Хто будзе рады?
Адвярнуўся
Народ наш
Ад песень і мовы...
Што нам пакінулі?
Піць?
Ды лаяцца?
Вось і п'ём,
Прапіваем
Апошняе слова...
Ах, Іван Дамінікавіч,
Усё паўтараецца...
Чуеце,
Там, дзесь
Далёка-далёка
Ваша жалейка плача?
Божа высокі,
Божа высокі,
Мы звар'яцелі,
Няйначай?
Што ж мы кідаемся
Матчынай мовай,
Нібы апошнія грэшнікі?!
...Ўецца, струменіцца
Звонкай падковай
Светлы раўчук
Між алешніку...

Алесь СТАВЕР

Мова мая

Мова мая, беларуская, мілая,
Чаму для начальства ты стала «постылою»?
Навошта табою яно пагарджае
І гэтым мой слаўны народ абражае.

Мова мая, беларуская, вечная,
Не раз чужакамі была ты знявечана, —
Таму беларус у настрої ці ў горы
На мове сваёй часам кепска гаворыць.

Мова мая, беларуская, родная,
Няхай жа цвіце твая гожасць прыродная,
У сумныя дні і ў часы навальніцы
Народу майму будзь гаючай крыніцай.

Янусь МАЛЕЦ

* * *

Ружавее, пунсавее, задыхаецца завея,
Сонца высунула з хмар
Задаволены свой твар.

Па-над лесам, па-над полем развінаецца раздолле,
І выпырхваюць з-пад ног
Дні пакут і дні трывог.

Асвятляецца дарога да пакаяння, да Бога;
Уваходжу ў новы дзень,
А за спінай —
Чорны цень...

Юры ГУМЯНЮК

* * *

Дануце БІЧЭЛЬ-ЗАГНЕТАВАЙ

На шчацэ каралевы Боны
дыяментам бліщчыць сняжынка.
Разыходзяцца ў лесе сцяжынкі.
Расплываюцца ўсе каноны.

Па-над лесам вiруюць жаданні,
бы малітвы да Маткі Боскай.
А над горадам вецер злосны,
І сустрэчы, як развітанні.

Агністы мак

Алесю АЎЧЫННІКАВУ

На гэтым белым прасцірадле
нічога не расце
ліхія кіпарысы дзе-нідзе
збіраюць раду
я вельмі рады
што нарэшце
на гэтым белым прасцірадле
адбыўся цуд.

Пакінем абыякавасць і бруд
легенды і падманлівае радыё
рапсодыі апоўначы
аднак
на гэтым белым прасцірадле
расце НІЧОГА проста так
а дакладней — агністы мак.

Алег БЕМБЕЛЬ

З «падпольнай» кнігі

(Працяг. Пачатак у №№ 5—35).

Нужен филиал Университета — в таком старажытном городе, как Полацк. В самом Университете нужно открыть славяноведческие факультеты (польский, чешский и т. д.) — как символ и инструмент яднання славянских культур. И философский — как центр культуры...

Белоруссия — удивительный феномен. Гигантское материальное развитие, которого никогда не было. Все наши заводы (я объездил всю Белоруссию) на новой, послевоенной технике. Огромный материальный потенциал — и низкий, очень низкий уровень общей культуры. Те положительные черты — сціпласць, гасціннасць, скромность, непритязательность... Эти великолепные черты могут обернуться отрицательной своей стороной — духовной инертностью, которую нужно преодолеть... Прав Короткевич, который говорит, что самое несчастье у нас — это руководство...

Если б я не познал белорусов, я никогда бы не понял и русский национальный характер. Русские тоже претендуют на скромность — но ей там и не пахнет... Циолковский... Человек без культуры, без ничего, на пустом месте, из лужи — делает такие вещи!.. Можно привести много примеров в этом плане.

Шукшин — острое русское, настоящее сучасное русское искусство. Оно может обогатить настоящее (в том числе и бел. литературу). Но характеры Шукшина абсолютно не соответствуют белорусскому восприятию, это нужно тоже видеть.

Я бы хотел видеть белорусскую культуру со своим потенциалом, но впитавшую лучшее из других, прежде всего соседних культур. Лучшие моменты русской и польской, украинской и литовской культур должна белорусская культура концентрировать — и на этом фоне развивать своё, национально-белорусское. В этом — моя основная мысль.

Я изначально не приемлю взгляд, что национальные духовные культуры должны сливаться автоматически и безусловно — следом за экономикой...

(20 гадоў, руская, студэнтка БДУ)

— Адны кажуць: белорусский язык — мёртвый язык, типа латинского. Он становится языком круга замкнутого, который приближается не к культуре народа, а к культуре прошлых веков — как греческий или латинский. Он приближает к пониманию судьбы народа.

Ассимиляция, русификация — эти понятия где-то должны найти выход...

Язык белорусский потому не нашёл достаточного места в литературе союзной и в той мере, в какой он не смог пробиться на Запад. Нас, сучасных паэтаў, публикуют в тех же подборках, в которых публикуются алеуты и эскимосы... как этнографическую редкость.

Путь Б. — дать языку адраджэнне. Но не по приказу. Это рождается потребностью... Б. — это борьба за язык, за культуру белорусскую, которая воистину должна быть сохранена... сохранена для потомков...

Выйти на грань... Поэзия Б. непереводима... На русский мы пробовали.. Теряется нешта істотнае...

Тут — та грань, где белорусский поэт, его световосприятие, его образность, символика... Его Библия, которая будет зафиксирована как Истина белорусская, Истина е г о времени...

Когда мы говорим: Беларусь, мы тебя не покинем!.. Ты — наш край!.. — И говорим это из сборника в сборник... Этот клич до того стал инертным!.. Его выхолостили, кастрировали...

Это действительно — «страшный суд»... Благодаря успехам людей, которые могут говорить по-белорусски... Поэт, зная мову, скрывается за этими словами, становится штатным человечиком, который говорит штатным словом...

Нужно не говорить, а д е л а т ь культуру, литературу этой нации, о которой нельзя было бы молчать!.. Тогда это будет то, что требует живая нация...

Три момента прослеживаются ясно.

Есть ли реальные пути сохранения?.. Сохранения духа культуры, которая до конца себя не выразила?.. В потенции она осталась великой, но реально, в языковом выражении, она перешла на другие языки.

(Працяг будзе).

Горас МАККОЙ

БЫВАЙ, ЖЫЦЦЁ, БЫВАЙ, КАХАННЕ!

(Працяг. Пачатак у №№ 32—35).

— Чаго кіпяцціца зараз. Справа зроблена...— сказаў я і ўзяў частку банкнотаў.— Чвэрць ад шасці тысяч ста сарака двух долараў — гэта паўтары тысячы трыццаць пяць. Плюс дзвесце за рэвальверы, што ў суме дае тысячу семсот трыццаць пяць. З тысяччу, якую табе вінная Холідэй, гэта складае дзве тысячы семсот трыццаць пяць.

— Чакай! — умяшаўся Джынкс.— А мая доля? Што яму вінная Холідэй, гэта мяне не цікавіць. Адымі спачатку ад усіх грошай тысячу семсот трыццаць пяць для яго, а мы ўдвух дзелім рэшту. Усяго нам застаецца чатыры тысячы чатырыста сем долараў. Я бяру дзве тысячы...

Я кінуў грошы на стол.

— Дзялі! Ты так сячэш у лічбах, што дзяліць трэба табе.

— Умомант,— сказаў ён і пачаў адлічваць долю.

Тут увайшоў Нэльс. Убачыўшы такія грошы, ён ажно застыў, ашаломлена пазіраючы на банкноты.

— Дык гэта з-за іх такая буза вакол Хартфарда? — запытаўся ён.

— Трохі з-за іх,— адказаў я.— Але, відаць, найбольш з-за трупа малочніка. Мне прыйшлося стукнуць яго два-тры разы. Стары ж чалавек. Можа, я яго і забіў.

Мэйсан нічога не сказаў, ён быў надта ўсхваляваны, каб адрэагаваць яшчэ і на гэтую навіну, і толькі пакусваў верхнюю губу. Але Нэльсан, устрывожаны, павярнуўся і паглядзеў у расчыненыя дзверы на «Зэфіру».

— Не турбуйся,— сказаў я яму.— Пра гэта ўсяго толькі напішуць у хроніцы.

— Але цяпер гэта ўжо забойства,— павольна сказаў Мэйсан.

— Вельмі верагодна,— прамовіў я.

Джынкс павярнуўся да нас. У руках у яго былі нашы долі.

— Трымай,— сказаў ён мне.— Зараз ты можаш выплаціць доўг.

Я адлічыў тысячу долараў і працягнуў іх Мэйсану.

— Ёсць яшчэ дзве ці тры драбнічкі, якімі трэба заняцца,— сказаў я.— У «Зэфіры» ты знойдзеш халат і кепку малочніка, а таксама дзве карнавальныя маскі. Лепш, каб іх не было. І на тваім месцы я пазбавіўся б ад чэкаў...

Калі я вярнуўся ў кватэру Холідэй, яна яшчэ была ў ложку, але ўжо не спала. Падыходзячы да адчыненых дзвярэй спальні, я паспеў заўважыць, як яна раптам трохі выпрасталася і падрыгалася — з яе саслізнула прасціна, і ў яе агаліліся грудзі... Калі я ўвайшоў, яна смяялася і пажадна глядзела на мяне.

— Ты маеш добрую падставу,— сказаў я,— пакакетнічаць са мной. Я толькі што выкінуў на цябе тысячу долараў.

— Дык я ўжо нічога не вінная?

— Нічога.

Я расшпіліў кашулю і дастаў грошы, якія схаваў ад Джынкса і Мэйсана.

— Гэта ўсё, што ў нас засталося? — спыталася яна.

— Смяешся? — сказаў я, дастаючы з кішэняў сваю долю.— Я працаўнік, разумееш? І мне здаецца, што калі мужчына вяртаецца зняможаны дахаты, жанчына прынамсі павінна згатаваць яму кубак гарачай кавы.

Яна зарагатала. Скінула з сябе нагамі прасціну і, агаленая, павярнулася да мяне.

— Што ты сказаў наконт гарачай кавы? — запыталася яна.

«Спадзяюся, што калі-небудзь я змагу глядзець на гэта, не чуючы адразу ж нябесную музыку»,— падумаў я, засоўваючы грошы ў кішэні пінжака.

— О, табе, мабыць, здалося,— сказаў я, здымаючы пінжак, і лёг у ложак.— Я нічога табе не казаў пра гарачую каву...

VI

Я сядзеў за сталом на кухні, піў гэтую самую гарачую каву і балбатаў з Холідэй: расказваў ёй пра Мэйсана, пра тое, як ён усхадзіўся, нібыта старая баба. Я дзівіўся, што гэтая размазня можа займацца такімі небяспечнымі справамі, як раптам ва ўваходныя дзверы нецярпліва пастукалі. Холідэй спалохана паглядзела на мяне, ды ў мяне самога сэрца сціснулася, так гэта было нечакана.

— Заставайся тут,— сказаў я ёй і прайшоў у гасцёўню.

У дзверы пастукалі зноў, вельмі моцна, аж занадта. Я падышоў бліжэй да дзвярэй і ціхенька дастаў рэвальвер.

— Хто там?

— Гэта я, Мэйсан. Адчыні.

Голас і праўда быў Мэйсанаў. Думаючы, што ж гэта магло прывесці яго сюды, я засунуў рэвальвер назад у кішэню і адчыніў дзверы. Калі я іх адчыняў, то ўбачыў, што на мяне кінуліся двое мужчын. Я хацеў сустрэць іхнія лбы дзвярыма і зноў дастаць рэвальвер, але зрабіць гэта яны мне не далі — адштурхнулі мяне плячыма і ўварваліся ў вітальню. Малойчыкі былі каржакаватыя, росту сярэдняга, адзін трохі шырэйшы, у абодвух былі рэвальверы. Выжлы былі бачныя за кіламетр.

— Рукі ўверх! — сказаў меншы.

Я ўзняў рукі.

Другі, шырэйшы, зайшоў мне за спіну і дастаў з кішэні маіх штаноў рэвальвер. Мэйсан, які, відаць, назіраў за сцэнаю з-за дзвярэй, увайшоў у вітальню. Пераступіўшы парог, ён прытуліўся да лііштвы.

— Сука! — кінуў я яму.

— Спакайней! — сказаў меншы.— Раз вы ўжо ўвайшлі, дык можаце зачыніць дзверы.— Ён павярнуўся да напарніка: — Рыс, ідзі пашукай кабету.

— Підар! — крыкнуў я Мэйсану.

— Ціха! — гаўкнуў меншы.

На кухні, відаць, Холідэй счапілася з ганчаком. Пачулася лёгкая валтузня. Холідэй вішчэла. Нарэшце Рыс прыцягнуў яе за руку. Холідэй была босая, у кімано, твар скрыўлены ад шалу.

— Б'ецца што тыгр,— сказаў Рыс.

Раптам Холідэй вырвала сваю руку з ягонай, кінулася да Мэйсана і ўляпіла яму поўху.

— Хопіць,— рыкнуў меншы, паварочваючыся да яе.— Не дуры, чуеш!

— Я яе прыдушу, гэтую падсцілку! — зароў Мэйсан.

Холідэй зноў заляпіла яму поўху і абадрала ўсю шчаку — праз яе пралеглі тры чырвоныя паласы. У руках у Мэйсана бліснуў нож, я пачуў шчаўчок, Мэйсан замахнуўся, але ў той самы момант меншы ганчак ударыў яго ў падбародак барабанам рэвальвера... Мэйсан заморгаў вачыма, пакратаў падбародак далонню, потым паглядзеў на пальцы, шукаючы кроў.

— Пакладзі нож у кішэню і матай адсюль,— сказаў меншы.— Давай, шуруй!

Мэйсан схаваў нож, выцер твар рукавом курткі, адчыніў дзверы і выйшаў. Меншы нахіліўся і абапёрся на дзверы, каб пераканацца, што яны добра зачыненыя, затым зноў падышоў да мяне.

— Я яго таксама цярпець не магу,— сказаў ён.— Але трэба быць справядлівым: у яго залатое сэрца. Ты не ведаеш, што ён зрабіў перад тым, як прыйсці сюды? Усе бабкі, якія ты яму даў, гэта значыць, дзве тысячы семсот долараў, ахвяраваў...

— Я думаю, ён не ведае, што за бяда ў старой,— заўважыў Рыс.

— Праўда? Ты не ў курсе? — запытаўся ў мяне меншы.— Летная пані, туберкулёзная...

— Якая пані? — нічога не разумеў я.

— А тая, мужа якой ты прыстукнуў. Малочніка,— ліслііва сказаў ён.— Яна туберкулёзная. Мы пашлём яе ў Арызону...

— Дакладней, Мэйсан яе пашле...

— О не, ён адзін гэтага не пацягне,— запярэчыў меншы.— Мы таксама знойдзем, што дадаць... На гэтыя дзве тысячы семсот долараў надта не разгонішся. Ёй спатрэбяцца дактары і санітары, жытло, есці ёй трэба — і, мабыць, не адзін год. Трэба штук сем-восем...

Туман, якім зацягнула мае мазгі, рассейваўся. Вось дзе быў адказ на пытанні, што мучылі мяне: як яны паспелі ўжо ўсё ўведаць, як змаглі пачаць збіраць ахвяраванні жанчыне, якая ўсяго толькі гадзіну як стала ўдавою,— гэта быў шантаж майстроў сваёй справы. І тут у мяне ажно кішкі вывернуліся: ганчак, які цябе шантажыруе, можа проста цябе забіць, як толькі пакладзе ў кішэню грошы. Забіты пры супрацьўленні ўладам,— так яны кажуць,— схема неадменная, і вось чаму: галоўная яе вартасць — надзейнасць, юрыдычная неабвержнасць.

— Добра, будзем забіраць,— сказаў меншы.— Трэба надзяваць наручнікі, Рыс?

— Не думаю. На ім нічога няма...

— На мне таксама! — абсекла яго Холідэй і распахнула крысы кімано: глядзіце! Выжлы, разгубіўшыся, аж здранцвелі і ці не застагналі, бессаромна ўтупіўшыся ў яе,— такая ім адкрылася спакуса.

— Можаш апусціць рукі,— сказаў мне меншы.

Я апусціў.

— Раз мы вас павядзём,— сказаў Рыс Холідэй,— я дапамагу табе скласці рэчы...

— Так, можа, лепш будзе,— адказала яна, запахваючы крысы кімано. Але пояс не завязала— і калі пайшла, па-змоўніцку падмаргнуўшы мне, у спальню, а следам за ёй пасунуўся гэты тоўсты разлезлік, доўгая вяроўка цягнулася па падлозе.

— Мне таксама трэба было б адзецца,— сказаў я меншаму.

Я не раўнаваў: мне толькі трэба было ўзяць мой пінжак, які ляжаў каля ложка. У ягоных кішэнях былі ўсе мае грошы. Вось чаго я хацеў — грошай.

«Як толькі ён убачыць пінжак,— падумаў я,— то адразу ж праверыць, ці ёсць у кішэнях рэвальвер, і знойдзе грошы, а гэта зробіць іхнюю задачу надта лёгкай: яны забяруць капусту, а нас павяжуць, і тады ўжо я хоць ахрыпну, нічога нікому не дакажу — ніхто не паверыць...»

— Вы не будзеце супраць, калі і я ахвярую што-небудзь удаве? — спытаўся я.

— Вядома. Колькі ты можаш даць?

— Прыблізна тысяча чатырыста...

Паліцэйскі абурыўся.

— Абарзеў! — незадаволена паглядзеў ён на мяне.— Ты ўзяў шэсць штук, ці ж не так? Дык тысяча чатырыста...

— Гэта ўсё, што мне засталося,— растлумачыў я.— Я аддаў дзве семсот Мэйсану і дзве штукі другому тыпу. Вось ўжо амаль пяць штук. Гэта мой першы тут выхад... Вы ж не станеце думаць, што я рызыкую ўсім дзеля некалькіх сотняў долараў? І так можна радавацца, што выкруціўся гэткай цаною — і я вам удзячны. Але, праўда, гэта ўсё, што ў нас ёсць — тысяча чатырыста.

— Добра, добра,— сказаў ён.— Дзе бабкі?

— У кішэні майго пінжака, вунь там.

— Дзе — там?

— Каля ложка. Можа, на яго прасціна ўпала. Пайду пагляджу.

— Не турбуйся,— сказаў ён і ступіў колькі крокаў да дзвярэй, не зводзячы з мяне вачэй.— Гэй, Рыс!.. Рыс!

— Што?

— Паглядзі пінжак мальца. Ён павінен быць каля ложка...

Вочы ў яго бегалі, на твары нічога нельга было прачытаць. Напарнік кінуў яму пад ногі пінжак. Рэвальвер глуха стукнуўся аб падлогу. Ганчак зірнуў у спальню, потым падабраў пінжак, узяў рэвальвер і паклаў сабе ў кішэню. Нарэшце знайшоў грошы, адкінуў пінжак і ўдарам нагі адфутболіў яго да канапы.

— Нам трэба хоць бы сотню, каб дабрацца да Арызоны,— сказаў я.

Не звярнуўшы на мае словы ніякае ўвагі, паліцэйскі паклаў грошы ў кішэню. Ён увесь час паглядаў у спальню.

— Гэй, Рыс,— сказаў ён,— прывядзі цёлку...

У мяне зноў усё перавярнулася ўсярэдзіне. Калі ён сабраўся адпусціць нас, дык навошта тады яму Холідэй? Ён павяжа нас, жывёліна!

«Добра, недавярак,— падумаў я,— я буду выць пра гэтую капусту, нават калі мяне саб'юць на горкі яблык...»

Рыс і Холідэй выйшлі са спальні. Холідэй надзела спадніцу і твідавую куртку, у яе руцэ быў капялюш і адзін туфель.

— Вы мне дасце адзецца да канца? — спыталася яна.

— А навошта? — усміхнуўся меншы.— Ты нікуды не пойдзеш...

— Мы пакінем іх тут? — спытаўся Рыс.

— Але, так будзе лепей...

— У такім разе,— сказаў Рыс,— я дапамагу ёй раздзецца...

Меншы злосна зірнуў на яго і сказаў мне і Холідэй:

— Валіце туды абое...

«Усё,— падумаў я.— Яны не папруць нас у каталажку, а проста заб'юць тут».

Холідэй стала якраз каля мяне, і я патроху пачаў адступаць, так, каб яна была паміж рэвальверам і мною; я пільна сачыў за ўказальным пальцам Рыса, сагнутым на курку, і ўжо разлічыў: як толькі ён стрэліць першы раз, я адразу ж кінуся на меншага...

— А зараз слухайце мяне,— сказаў гэты самы меншы.— Вы пакінеце горад, але не разам і не на адным аўтобусе. Я паўтараю: не на адным аўтобусе. І не ўздумайце вярнуцца...

— Не бойцеся,— сказала Холідэй.— Мы не вернемся...

— Хадзем,— сказаў меншы Рысу, паварочваючыся да дзвярэй.

Я вачам сваім не верыў — тым не менш, гэта быў не сон: Рыс ішоў следам за меншым да дзвярэй.

— Калі ласка, пан,— рашыўся я,— аддайце мне мае рэвальверы.

Яны спыніліся. Меншы зірнуў на Рыса — той паціснуў плячыма. Тады меншы дастаў з кішэні мой рэвальвер, разрадзіў яго і кінуў на канапу. Рыс перадаў яму другі рэвальвер, і меншы зрабіў з ім тое ж самае. Нарэшце, яны, ні слова не кажучы, выйшлі і зачынілі за сабою дзверы.

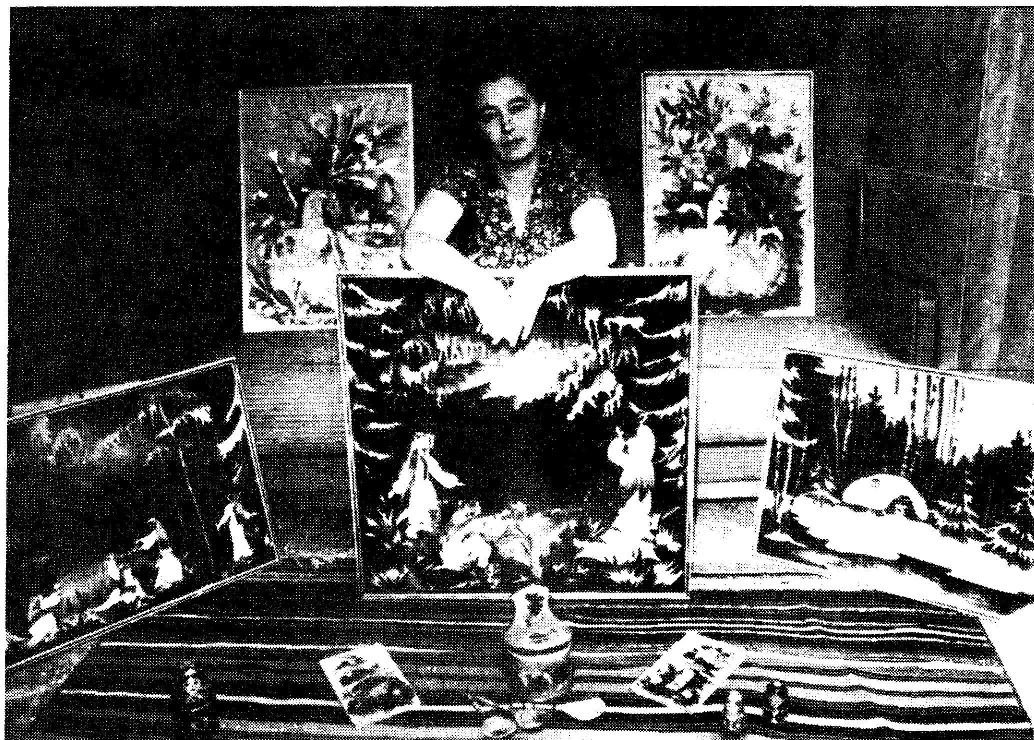
Я ўсё яшчэ ніяк не мог паверыць таму, што здарылася: яны пайшлі, але небяспека па-ранейшаму вісела ў паветры... Я стаяў на месцы бы ўкапаны і дрыжэў. Холідэй глядзела на мяне, вылупіўшы вочы. Я сеў — ногі ў мяне былі проста свінцовыя.

— Я не згадзіўся б перажыць гэта яшчэ раз нават за мільён,— сказаў я.— Нават за дзесяць мільёнаў.

— Не так ужо і страшна ўсё было,— не згадзілася яна.

(Працяг будзе).

Фантазіі з саломкі

У Дыяны Віктараўны Рак з Белаэёрска Бярозаўскага раёна няма сумненняу, што жыццёвае прызнанне знойдзена.

Яшчэ з дзяцінства яна захаплялася маляваннем, скончыла мастацкую школу, дасканала засвоіла тэхніку аплікацыі саломкай. Пасля сканчэння гісторыка-філалагічнага факультэта прыйшла працаваць у Белаэёрскі Дом піянераў і школьнікаў.

За 12 гадоў творчага пошуку у мастачкі з'явілася шмат цікавых знаходак, таму сярод работ вучняў Дыяны Віктараўны сустракаюцца рэчы ўнікальныя. У кожнай фантазіі з саломкі прысутнічае фальклорны пачатак: тут і Купалле, і Каляды, і серыі прац «Поры года».

Фота Яўгена КАЗЮЛІ.
(Белінфарм).

НА ЗДЫМКУ: Д. Рак паказвае работы сваіх вучняў.

У рэдакцыйны фонд «Нашага слова» ахвяравалі:

Кастусь Акула (Канада) — 50 долараў.

Сяргей Хмара (Канада) — 10 долараў.

Народная лякарня

Лячэнне пропалісам. Прыгатаванне спіртавых раствораў, водных экстрактаў, сумесяў (працяг)

1. Пры рынітах, бранхітах, туберкулёзе лёгкіх (інгаляцыя). У посуд ёмістасцю 300—400 мл кладуць 60 г пропалісу, 40 г воску і ставяць у «вадзяную лазню», гэта значыць, у большы па памерах посуд, у якім кіпіць вада. Змесціва хутка расплаўляецца. Падымаецца пара, насычаная фетанцыдамі і іншымі лекавымі рэчывамі, якія трэба ўдыхаць, накрыўшыся з галавой, раніцай і ўвечары па 10—15 мін. Тэрмін лячэння — 2 месяцы. Калі знікае пах пропалісу і воску, іх трэба замяніць свежымі.

2. Прыгатаванне воднага экстракту пропалісу. У эмаліраваны посуд пакласці 100 г раздробленага пропалісу, уліць 100 г дыстыляванай вады і паставіць у «вадзяную лазню» на некалькі гадзін. Затым сумесь фільтруюць, прымаюць па 20—30 кропель на вадзе за гадзіну да яды. Хворым на туберкулёз рэкамендуецца прымаць лякарства некалькі месяцаў.

Раствор дзейнічае бактэрыцыдна (знішчае гнаярodныя бактэрыі), павялічвае ў крыві ўтрыманне засцерагальных бялкоў, садзейнічае выпрацоўцы спецыфічных антыцел, якія выводзяць з арганізма таксічныя рэчывы. Экстракт павышае апетыт, супакойвае кашаль, паніжае тэмпературу.

3. Пры мокнучай экземе рук выкарыстоўваюць пропаліс і кару дуба. Адвар дубовай кары рыхтуюць з разліку 1 часткі кары на 5 частак вады, дадаюць чайную лыжку 30—40-працэнтнага настою пропалісу. Сумесь наносяць на скуру. Рэцэпт можна выкарыстаць для лячэння себарэі, але ў такім разе да шклянкі адвару дубовай кары з пропалісам дадаецца адна чайная лыжка мёду. Сумессю праціраюць твар або ўціраюць яе ў карэньчыкі валасоў пры себарэі галавы.

4. Пры патлівасці ног робяць нажныя ванначкі з адвару дубовай кары (1 частка кары на 10 частак вады), дабавіўшы да аднаго літра адвару 10 г спіртавога настою пропалісу. Тэмпература вады +38°C, працягласць працэдуры — 20 мін.

5. Пры мазалях робяць нажныя ванначкі (10—15 мін.), затым скуру выціраюць, накладваюць на мазоль тонкім слоем разагрэты кавалачак пропалісу і замацоўваюць яго павязкай. Праз 5 дзён павязку здымаюць і працэдуру паўтараюць 3 разы. Размягчаны мазоль лёгка адслойваецца ад скуры або вырываецца (вырэзваецца).

І смех і грэх

Аляксандр КАПУСЦІН

Дайджэст

Гумарэска

Яны адначывалі. Сядзелі ў скверы на лаўцы, размаўлялі пра жыццё-быццё. Малады кучаравы клянок, які выстаяў у небывалую сёлетнюю спякоту, ціха шамацеў ім зялёнай лістотаю.

— Пытаеш, чаму ў нас кругом рэзрух такі? Калёсы нашы зусім расхлябаліся,— гаварыў Вайцёнак, шкрабаючы пальцам скроню. Ато сы трэба надцягваць.

— Так, варта нам дзейнічаць папулісцкім кансенсусам, згадзіўся Зыбайла. — Але ж для гэтага патрэбен добры завадатар. Не леташак нейкі, канешне, а дужы, дзябёлы сяголетак.

Забайла згодна кіўнуў галавой, ляпнуў далоняй па калене.

Плюралізм трэба раскварушыць як след, плюралізм. Інакш нічога не будзе.

— Дык што, калі зборня наша — адзін у лес, другі па дровы.

У вецці клянка ціўкнула маладая галка. Яны задралі галовы.

— У некаторых — дык і голасу тога, як у гэтай пігаліцы,— працягваў Вайцёнак. А дзяруцца.

— Менеджэраў з сябе корчаць.

— Не, хопіць балбатні. Настаў час рашуча ставіць высокі моцны сцежар.

— Ага, не балбатаць, а шукаць і знаходзіць. Дайджэст!

— Дайджэст,— паўтарыў Вайцёнак і спахапіўся.— А што яно абазначае — гэтае слова?

— Ды чорт яго ведае. У газетах пішуць, па радыё гавораць, дык і я гавару.— Зыбайла плюскаў вачамі, нібы падміргваў.— Мода, брат,— не толькі жанчынам па вуліцах у панталонах хадзіць...

Маладая галка прарэзліва весела ціўкнула і залапатала крыллем.

Алесь МАСАРЭНКА

Шпількі

— Мне дасталася паласа ячменю з папарацццю. З гектар паласа. Ноўка была, пасля выцерабкі... Я гэту папарадзь скаранька рву, тапчу ў хвартук і нясу на ўзмежак... Усё пачысціла. А брыгадзірам быў Іван Рыжанькі. Справядлівы, абману не цярпеў (склаў галаву на фінскай). Ён, гэта, памераў — шэсць працадзён зарабіла. І запісаў столькі ж... Во дзе бабы мне зайздросцілі.

* * *

— Малым ён вугалле любіў... Возьме ў руку вугалёк, як цукерачку, пасмокча, а тады — хрусь-хрусь, і з'есць.

* * *

Былі ў нас там засценкі, шнуры... А паблізу, слабодкаю, бабылі-кабылі жылі, дык іхныя гусі ўсё змялешуць, толькі плутанішча і збярэш пасля.

* * *

- Я, малая, таксама купілася на падман — паверыла, што можна ўбачыць Маскву... Адмыкаючы цуню, лізнула замерзлы замок — язык мой і прыкіпеў да зялеза... Во была Масква!

ЗАПРАШАЕ ІНТЭЛКЛУБ

Мінюст Рэспублікі Беларусь 8 ліпеня 1992 г. зарэгістраваў Беларускі клуб уладальнікаў інтэлектуальнай уласнасці — Інтэлклуб.

Паводле статута, Клуб будзе спрыяць развіццю інтэлектуальнай творчасці грамадзян Беларусі, садзейнічаць выхаду рэспублікі на сусветны рынак інтэлектуальнай працы. Для выканання статутных задач у Клубе ствараюцца інфармацыйны банк і банк інтэлектуальных паслуг, арганізуюцца секцыі маркетынгу, патэнтнага права, рынкавай эканомікі, а таксама прадметныя секцыі па інтарэсах.

У Клубе плануецца работа над заканадаўчымі ініцыятывамі, накіраванымі на стварэнне прававой асновы інтэлектуальнай уласнасці ў рэспубліцы. У маі—чэрвені 1993 г. Клуб мае намер правесці «Першы мінскі форум інтэлектуальнай уласнасці». За заяўкамі на ўдзел у форуме просьба звяртацца ў Клуб.

Зараз у Клубе — арганізацыйны перыяд. Прыняць удзел у станаўленні Інтэлклуба запрашаем навукоўцаў, вынаходнікаў, інтэлектуалаў, а да супрацоўніцтва — суайчыннікаў з-за мяжы. Усялякая дапамога будзе прынята з удзячнасцю. Сябры клуба будуць карыстацца прывілеямі.

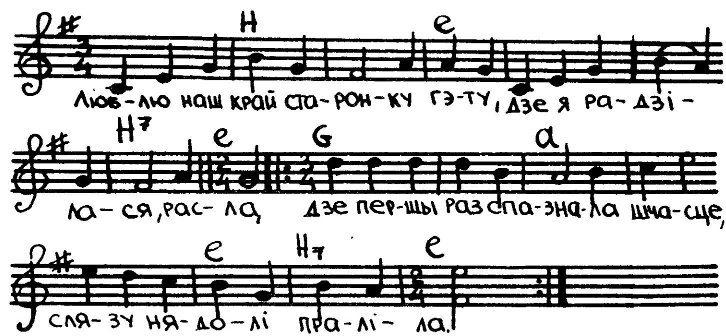
Заяўкі аб заснавальніцтве і заснавальніцкія ўзносы прапануецца накіроўваць у клуб да 1 снежня 1992 г. Наш адрас: Менск, вул. Камсамольская 30. Тэлефон для кантактаў: (8-0172) 29-98-92. Адрас для лістоў: 220007 Менск-7, а/с № 1.

Пішыце, прыходзьце, тэлефануйце! Чакаем вас у панядзелак і аўторак з 14 да 18 гадзін, у сераду — з 16 да 19 гадзін.

Савет ІНТЭЛКЛУБА.

Люблю наш край

На словы Канстанцыі Буйло

Люблю наш край — старонку гэту,
Дзе я радзілася, расла,
Дзе першы раз пазнала шчасце,
Слязу нядолі праліла. | 2 р.
Люблю народ наш беларускі
І хаты ў зелені садоў,
Залочаныя збожжам нівы,
Шум нашых гаяў і лясоў. | 2 р.
І жніва час душой люблю я,
І першы звон сярпоў і кос,
Калі на поле выйдуць жнеі,
А касары на сенакос. | 2 р.
І песню родную люблю я,
Што ў полі жнеі запяюць,
Як гукі звонкія над нівай
Пераліваюцца, плывуць. | 2 р.
Люблю ў пагодную я ночку
Да позна ў садзіку сядзець,
Сачыць за ясных зор мігценнем,
На месяц залаты глядзець. | 2 р.
Мне тут усё для сэрца міла,
Бо я люблю край родны свой,
Дзе з першым шчасцем я спазналась
І з першай горкаю слязой. | 2 р.

Наш адрас: 220005, г. Менск, вул. Румянцава, 13.
Тэлефон рэдакцыі: 33-17-83.

Аўтары надрукаваных матэрыялаў адказваюць за дакладнасць фактаў і іншых звестак. Пункт гледжання аўтара неабавязкова можа адпавядаць меркаванню рэдакцыі.

Рукапісы рэдакцыя не рэцэнзуе і назад не вяртае.

МВПА імя Якуба Коласа.
Мінская паліграфічная фабрыка «Чырвоная Зорка».

Наклад 7108 паасобнікі. Зак. 1194. Індэкс 63865.